

Alevitisme in Nederland

Een onderzoek naar de religieus culturele verdeeldheid onder alevieten in Nederland

Bachelor-scriptie opleiding Religiewetenschappen

Beoordelaars:

Dr. N. Landman

Drs. Kadir Türkmen

Departement

Faculteit Geesteswetenschappen

Universiteit van Utrecht

Inge van Werven

4265548

01/06/2017

Inhoudsopgave

1. Inleiding	
1.1 Introductie	p. 3-6
1.2 Wetenschappelijke relevantie	p. 6-8
1.3 Methodologie	p. 8-9
1.4 Historisch en theoretisch kader	
1.4.1 Het begrip alevitisme	p. 9-10
1.4.2 Historische voorlopers: Kizilbasj en Bektashi	p. 10-12
1.4.3 Herleving alevitisme	p. 13-15
1.4.4 Alevitisch identiteitsdebat	p. 15-16
2. Hoofdstuk 2	
Alevitisme in Nederland	
2.1 Alevieten in Nederland	p. 17-19
2.2 De vier wezen van het alevitisme	p. 19-21
2.2.1 Alevitisme als sjjiitische stroming	p. 21-22
2.2.2 Alevitisme als de ware islam	p. 22-23
2.2.3 Alevitisme als cultureel humanistische stroming	p. 24-27
2.2.4 Een syncretische filosofie	p. 27-29
2.3 De organisaties en de gewone alevieten	
2.3.1 De organisaties	p. 29-30
2.3.2 De discussie	p. 31-32
2.4 Toch eenheid?	p. 32-34
Conclusie	p. 35-36
Literatuurlijst	p. 38
Bijlagen	
Bijlage 1 Interview vragen	p. 40

1. Inleiding

1.1 Introductie

Begin 2016 kwam het bericht naar buiten dat men een bijzondere leerstoel wil oprichten aan de Universiteit van Amsterdam: alevitisme in Europa.¹ Een deel van de alevitische gemeenschap in Nederland is hier zeer enthousiast over. De alevieten vormen zowel in Turkije als in Nederland de op de soennitische islam na grootste religieuze stroming onder Turkse Nederlanders. In Nederland wordt hun omvang geschat op 80.000 tot 100.000 alevieten. Ondanks deze behoorlijke groep weten de meeste Nederlanders vaak enkel van de scheiding tussen de twee grootste stromingen in de islam, het sjiisme en soennisme, maar hebben ze niet eerder van het alevitisme gehoord. De leerstoel zorgt bij veel alevieten voor het gevoel eindelijk erkend te worden als gemeenschap.

De stichting *OVA (Onderzoeksfonds voor Alevitisme)* heeft de leerstoel ingesteld, wat overigens na Hamburg de tweede alevitische leerstoel ter wereld zal zijn.² Deze leerstoel (samen met die in Hamburg) is bijzonder, omdat zo iets dergelijks niet in Turkije bestaat. Concrete cijfers over omvang van de alevitische gemeenschap in Turkije zijn er niet. Dit heeft te maken met hun verleden in Turkije van (verplichte) assimilatie naar het soennisme en het verbergen van het aleviet zijn uit angst voor represailles van de soennitisch Osmaanse heersers. Alevieten kennen een lange geschiedenis van vervolgingen in het Osmaanse Rijk (1299-1922), maar ook recente aanslagen (zoals bijvoorbeeld in Sivas 1993) laten zien dat de positie van alevieten in Turkije zeer omstreden is. De grootte van de alevitische gemeenschap in Turkije wordt geschat op 10 tot 15% van de totale Turkse bevolking. Dat zou neer komen op een hoeveelheid tussen de 12 en 20 miljoen alevieten. Een getal dat vergelijkbaar is met de omvang van bijvoorbeeld de Koerdische gemeenschap in Turkije.³ Een opmerkelijk gegeven, wanneer we in gedachte nemen dat er veel minder bekend is over en minder aandacht is voor de alevitische gemeenschap in vergelijking tot de Koerdische gemeenschap. Dit gebrek aan erkenning voor de alevitische gemeenschap zorgt voor veel frustratie onder alevieten. Fethi Killi, voormalig voorzitter van de alevitische koepelorganisatie Hakder, sprak er in een interview op de Turkse

¹ UvA Persvoorlichting, (2016, 12 februari). 'Nieuwe bijzondere leerstoel aan de UvA: Alevitisme in Europa', van: <http://www.uva.nl/nieuws-agenda/nieuws/uva-nieuws/content/nieuwsberichten/2016/02/nieuwe-bijzondere-leerstoel-aan-de-uva-alevitisme-in-europa.html>, geraadpleegd 18 april 2016.

² 'Weltweit erster alevitischer Lehrstuhl', (2015, 6 februari), van: <https://www.zdf.de/kultur/forum-am-freitag/weltweit-erster-alevitischer-lehrstuhl-fuer-handan-aksuenger-100.html>, geraadpleegd 27 januari 2017.

³ Elise Massicard, *The Alevi in Turkey and Europe: Identity and managing territorial diversity*, London: Routledge, 2013, p. 2.

nieuwsmediapagina Zaman Vandaag schande van dat er in Turkije geen vergelijkbare leerstoel is.⁴ Alevieten worden in Turkije niet vertegenwoordigd door Diyanet (het Turkse ministerie voor godsdienstzaken). Diyanet beweert dat het dé islam vertegenwoordigt, dit lijkt echter synoniem te zijn voor ‘de soennitische islam’. Tot op heden wordt de “religieuze natuur” van het alevitisme niet erkend.⁵ Zodoende worden ook de alevitische – of sjiitische – gebedshuizen en leiders niet wettelijk erkent. In een verslag van het Europees Hof voor de Rechten van de Mens kwam men tot de conclusie dat de Turkse autoriteit door het weigeren erkenning te geven aan deze groep, ingaan tegen het recht van vrijheid van religie en ingaan tegen het verbod op discriminatie.⁶ Voor de opkomst van de AK-partij in 2002 was het secularisme, dat ingezet was door Mustafa Kemal Atatürk zo ver doorgevoerd dat het verboden was om je openlijk religieus op te stellen in openbare functies.⁷ De AK-partij die zich baseert op islamitische waarden, maakte hier een einde aan. De islam heeft onder Erdogan meer ruimte gekregen, wat door seculieren ervaren wordt als “een proces van insluipende islamisering”.⁸ Veel alevieten hebben het gevoel dat die vergroting van de ruimte voor islam enkel betrekking heeft op de soennitische islam. Alevitisch Turkse antropoloog Riza Yildirim wijst op het feit dat de AK-partij weinig alevieten in haar gelederen heeft, dat er een “ons kent ons” klimaat heerst waardoor alevieten systematisch worden buitengesloten van hoge functies.⁹ Zo zegt Yildirim: “Moest de Turkse staat echt seculier zijn en moest de Turkse bureaucratie handelen naar de wet, dan zou er geen discriminatie zijn. Dan kijk je naar vaardigheden, persoonlijkheid en diploma’s.”¹⁰ Het feit dat het alevitisme zo onbekend is legt Killı als volgt uit: “Omdat het verboden was in Turkije, hebben we lang geen schriftelijke cultuur gekend als alevieten. Terwijl alevieten ook belasting betalen, wordt dat geld niet besteed aan academisch onderzoek over de geschiedenis, cultuur,

⁴ Hüyesin Atasever, (2016, 27 februari). ‘Alevieten verdeeld over leerstoel Alevitisme’, *Zaman Vandaag*. Van: https://blendle.com/i/zaman-vandaag/alevieten-verdeeld-over-leerstoel-alevitisme/bnl-zamanvandaag-20160227-138395_alevieten_verdeeld_over_leerstoel_alevitisme, geraadpleegd 18 april 2016.

⁵ The refusal to provide a public service to the applicants, followers of the Alevi faith, entailed a breach of their right to freedom of religion’, *European Court of Human Rights*, 26/04/2016.

⁶ Ibid.

⁷ Hans Schippers, 2007, ‘Islam, politiek en gevaar van een staatsgreep in Turkije’, *Internationale Spectator*, 61(4), p. 206.

⁸ Ibid, p. 207.

⁹ Tine Danckaers, (2015, 5 september). ‘Riza Yildirim: ‘Je bent Turk en soenniet, niet Turk en aleviet’’. Van: <http://www.mo.be/interview/riza-yildirim-je-bent-turk-en-soenniet-niet-turk-en-aleviet>, geraadpleegd 30 januari 2017.

¹⁰ Ibid.

filosofie, mythologie, levenswijze of religie van alevieten, maar aan moskeeën die ze niet eens gebruiken.”¹¹

Er zijn ook alevieten die minder positief zijn over de leerstoel. Voorzitter van de Nederlands Alevitische Federatie (HAF), Müslüm Arslan, is kritisch op de leerstoel en denkt dat Hakder geen goede bedoelingen heeft. De leerstoel was tot 2016 namelijk een project van Hakder. Müslüm Arslan: “De alevitische organisaties die erachter zitten, zijn bezig het alevitisme van de islam te scheiden. Het zijn atheïstische groepen die alleen maar gebruik maken van het alevitisme, om hun ideologie te propageren en financieel daar misbruik van te maken, bijvoorbeeld door subsidies te krijgen.”¹² Volgens hem willen ze aan de UvA een alevitisme zonder islam, zonder Mohammed en zonder Ali gaan doceren. Killı beweert echter dat ze met de leerstoel alevieten niet willen dwingen om net als hen te denken over alevitisme en ook niet om te formuleren wat het alevitisme nou precies is.

Het voorbeeld over de leerstoel laat goed zien dat er binnen de alevitische gemeenschap zeer verschillende meningen zijn over de eigen identiteit. In deze scriptie wil ik in kaart brengen welke subgroepen in Nederland te onderscheiden zijn en analyseren hoe deze subgroepen zich tot elkaar verhouden. Het verwijt met betrekking tot een ‘alevitisme zonder islam, Mohammed en Ali’ hangt samen met een onderwerp dat in de academische literatuur over het alevitisme ook veel aandacht heeft gekregen, namelijk over de relatie tussen het alevitisme en de islam. Moet het alevitisme worden beschouwd als een pre-islamitische religieuze stroming die bepaalde elementen van de islam heeft opgenomen? Hebben de alevieten onder dwang de islam moeten overnemen? Of komt het alevitisme voort uit de verering van Ali en is het dus onderdeel van de sjiitische islam? Deze kwestie over de relatie tussen het alevitisme en de islam is onder andere besproken door Dr. Markus Dressler in *Writing Religion: The Making of Turkish Alevi Islam*, Elise Massicard in *The Alevi in Turkey and Europe*, David Shankland in *The Alevi in Turkey: The Emergence of a Secular Islamic Tradition* en Todd Olson, Elisabeth Özadalga en Catherina Raudvere in *Alevi Identity: Cultural, Religious and Social Perspectives*. Op die academische debatten ga ik later nog wat dieper in. Voor nu is het duidelijk dat het Nederlands-alevitische debat over de nieuwe leerstoel aan de UvA ingebed is in een langlopend debat over de alevitische identiteit. De hoofdvraag van deze scriptie is daarom: Hoe verloopt in Nederland het interne debat onder alevieten over het al dan niet islamitische (of religieuze) karakter van

¹¹ Hüyesin Atasever, (2016, 27 februari). ‘Alevieten verdeeld over leerstoel Alevitisme’, *Zaman Vandaag*. Van: https://blendle.com/i/zaman-vandaag/alevieten-verdeeld-over-leerstoel-alevitisme/bnl-zamanvandaag-20160227-138395_alevieten_verdeeld_over_leerstoel_alevitisme, geraadpleegd 18 april 2016.

¹² Ibid.

het alevitisme? Om deze hoofdvraag te kunnen beantwoorden heb ik de volgende deelvragen opgesteld:

- Hoe uiten verschillende alevieten zich over het islamitische en/of religieuze karakter van het alevitisme?
- Wat zijn voor hen de belangrijkste elementen van het alevitisme?
- Hoe hebben diverse alevitische organisaties zich geuit over het islamitische karakter van het alevitisme?
- Welke invloed hebben de diverse opvattingen over het islamitische en/of het religieuze karakter van het alevitisme op de onderlinge relaties binnen de alevitische gemeenschap?

1.2 Wetenschappelijke relevantie

Vanuit een wetenschappelijk perspectief is dit onderwerp in Nederland onderbelicht. Er zijn vele artikelen geschreven over de geschiedenis van het alevitisme en over de vervolgingen van de alevieten in de Osmaanse periode en erna.¹³ In de academische literatuur over migranten en moslims in Nederland worden de alevieten echter meestal buiten beschouwing gelaten. Verschillende artikelen of boeken over het alevitisme leggen de nadruk op de beschrijving van het religieuze of culturele karakter van alevieten in Turkije. De onderlinge verhoudingen in de alevitische gemeenschap blijven echter vaak buiten beeld, terwijl dit juist van belang is te onderzoeken naargelang men wil weten waarom een enorme groep als deze – plusminus 20 miljoen alevieten in Turkije – zo onbekend is en blijft. Met dit onderzoek zou ik een klein begin willen maken om deze leegte in de literatuur op te vullen. Het onderwerp alevieten in Europa is door onder andere de Franse sociologe Elise Massicard onderzocht.¹⁴ In haar boek legt ze een theoretisch model voor dat gebruikt kan worden voor andere identiteits-bewegingen elders in de wereld. Massicard gaat in haar boek in op de verschillende kanten van de alevitische identiteit: de religieuze, culturele en politieke aspecten. Dit is ook wat ik zal doen in mijn onderzoek. Ik zal mij echter richten op alevieten die in Nederland wonen. Een bespreking van de gewelddadige vervolgingen op de alevieten zal helpen een indruk te geven van de

¹³ Zie: Rıza Yıldırım. *Turkomans between two empires: the origins of the Qizilbāsh identity in Anatolia (1447–1514)*. Bilkent University, 2008.

Patrick Kinross. *The Ottoman Centuries: The Rise and Fall of the Turkish Empire*. London: Perennial, 1977.

¹⁴ Massicard, Elise, *The Alevis in Turkey and Europe: Identity and managing territorial diversity*, London: Routledge, 2013.

geschiedenis die deze groep heeft gevormd. Vervolgens zal ik verschillende instanties binnen Nederland bespreken en de onderlinge verhoudingen aan de hand van verschillende interviews. Niet alleen op wetenschappelijk gebied is het relevant omdat het ons meer inzicht verschaft in de Nederlands alevitische verenigingen en de gronden waarop zij zich baseren, maar het kan ook van belang zijn voor de alevitische organisaties zelf en voor meer kennis over het alevitisme in Nederland voor niet-alevieten. Onder alevieten heerst een bepaalde onzekerheid en onduidelijkheid. Op de vraag “Hoe islamitisch is volgens jou het alevitisme?” gaven twee respondenten aan dat er eerst goed onderzoek naar gedaan moet worden, voor men hier een uitspraak over kan doen: *“Ik laat dat aan mensen die er echt verstand van hebben.”* (Resp. 2) *“Ik ben hierover in opleiding. Ik wil het op basis van wetenschap uitzoeken.”* (Resp.3) Het is niet aan mij om de identiteitsvragen van alevieten in Nederland op te lossen. Ik hoop wel dat deze scriptie het publieke debat kan dienen door meer inzicht te verschaffen in hun dilemma’s en worstelingen.

Professor doctor Martin Sökefeld heeft etnografisch onderzoek gedaan binnen de alevitische gemeenschappen in Europa en in het specifiek Duitsland.¹⁵ Sökefeld benadrukt dat de vragen en kwesties waarmee de alevitische gemeenschap worstelt te maken hebben met zelf identificatie en identificatie door anderen. Deze queeste naar identiteit kan niet worden gescheiden van de historische en politieke context waarin het zich bevindt. Mijn onderzoek in Nederland kan bijdragen aan het ‘totaal plaatje van de alevitische identiteit in Europa’ dat mensen zoals Sökefeld proberen te bewerkstelligen. Een ander punt dat ter zake doet, is dat huidige debatten over ‘de islam’ in onze samenleving bijna altijd gaan over zaken als integratie en hoe de moslimgemeenschap hun religieuze overtuiging kunnen overeenstemmen met de westerse normen en waarden. Ik zal in dit onderzoek geen antwoord geven op de vraag of het alevitisme een onderdeel is van de islam maar wel kan naar voren komen dat verschillende alevieten zichzelf wel als moslim zien. Over het algemeen zijn alevieten beter geïntegreerd in Nederland dan bijvoorbeeld Turks soennitische moslims.¹⁶ Cultureel antropoloog Ibrahim Yerden komt in een artikel in de Trouw dan ook tot de conclusie dat alevieten een voorbeeldfunctie zouden kunnen vervullen. In het islamdebat kan het alevitisme zorgen voor

¹⁵ Martin Sökefeld, *Struggling for recognition: The Alevi Movement in Germany and in transnational space*, New York: Berghahn Books, 2008.

¹⁶ Dit blijkt uit een onderzoek van Hüseyin Kaya, (2006), “Door diversiteit in geloofsovertuigingen van bevolkingsgroepen: Verschillen in integratie van Turken in Nederland”, *Demos*, Vol. 22, No. 5, pp. 46-48, van: <http://www.nidi.nl/shared/content/demos/2006/demos-22-05-kaya.pdf>.

een evenwichtiger beeld van de islam en kan het wellicht zelfs een brug slaan tussen moslims en autochtone Nederlanders.¹⁷

1.3 Methodologie

In dit onderzoek wil ik onderzoeken hoe de onderlinge verhoudingen in de alevitische gemeenschap liggen in Nederland en dan specifiek ten opzichte van het al dan niet islamitische karakter van het alevitisme. Gezien de beperkte duur van mijn onderzoek heb ik er voor gekozen 8 alevieten te interviewen. Ik heb geprobeerd alevieten te vinden die ofwel geen lid zijn of lid van verschillende organisaties zijn; van verschillende leeftijden en zowel mannen als vrouwen, zodat ik een diverse kijk op de alevitische identiteit te horen zal krijgen. Ik behoor zelf niet tot de alevitische gemeenschap waar toe zij behoren, dit beschouw ik als iets positiefs omdat ik er nu met een open blik naar kan kijken zonder vooroordelen. De alevieten zullen anoniem worden benoemd in de scriptie en heten respectievelijk Respondent 1 t/m 8.¹⁸ Ik zal aan de hand van de interviews met alevieten en verschillende websites van alevitische verenigingen kijken op welke manier de discussie over de religieuze kant van het alevitisme verloopt en of hier een indeling in te maken valt. Aan de hand van de interviews en verschillende (literatuur)onderzoeken zal ik vervolgens kijken of de houding die de verenigingen uitdragen ten opzichte van de islam mogelijk verklaard kunnen worden. Ook hoop ik meer inzicht te krijgen in de organisaties van de alevieten in het algemeen.

In dit onderzoek zal ik een aantal onderwerpen behandelen. In het historisch en theoretisch kader ga ik in op de totstandkoming van proto-alevitische gemeenschappen en vervolgingen op hen en welke rol dit speelt in de totstandkoming van de alevitische identiteit. Wanneer we de context weten waarin de alevitische gemeenschappen zich de afgelopen decennia hebben georganiseerd, kunnen we beter begrijpen waar de houdingen van hedendaagse Nederlands-Turkse en Koerdische alevieten tegenover elkaar en hun eigen identiteit vandaan komen. Ik bespreek de visies van de respondenten (en ook alevitische verenigingen in Nederland) over het islamitische en/of religieuze karakter van het alevitisme. Hun visies heb ik in kunnen delen in vier verschillende groepen: het alevitisme als een sjiiitische stroming; het alevitisme als de ware islam; een culturele humanistische stroming; of als een syncretische filosofie. Tenslotte zal ik mijn bevindingen in een conclusie samenvatten.

¹⁷ Rob Pietersen, "Alevieten zijn reclame voor multiculti-samenleving", *Trouw*, 11/05/2010, geraadpleegd op 19/11/2016 van: <http://www.trouw.nl/tr/nl/4324/Nieuws/article/detail/1107340/2010/05/11/Alevieten-zijn-reclame-voor-multiculti-samenleving.dhtml>.

¹⁸ Zie: Bijlage 1.

1.4 Historisch en theoretisch kader

In mijn onderzoek wil ik ingaan op de verschillende visies van alevieten in Nederland op de alevitische identiteit. Om een helder verhaal te kunnen schrijven over de alevieten in Nederland zal ik eerst behandelen wat het alevitisme eigenlijk is. Ik zal het begrip *alevitisme* bespreken, de historische wortels van de gemeenschap van alevieten, de herleving van deze groep in 1980 in Turkije en vervolgens zal ik het relatief recent opgekomen identiteitsdebat onder alevieten behandelen.

1.4.1 Het begrip alevitisme

Duits professor Markus Dressler staat bekend om zijn kennis over de Turkse alevieten. Minder dan een jaar geleden sprak hij in een interview met Hurriyet Daily News over de vorming van het moderne Turkse alevitisme.¹⁹ In dit interview geeft hij aan dat de term ‘alevitisme’ pas honderd jaar oud is. Dit heeft hem getriggerd om onderzoek te gaan doen naar de eeuwenoude Anatolische groeperingen die hiervoor nog niet als alevitisch werden bestempeld. In zijn artikel *Religio-secular metamorphoses: The re-making of Turkish Alevism*, omschrijft hij de term alevitisme (Alevilik) als een “distinctively modern term and concept”.²⁰ De geschiedenis van deze term geeft de ontwikkeling van de ‘alevieten’ als gemeenschap goed weer. Vanaf de tweede helft van de 19^e eeuw begonnen verschillende ‘proto-alevitische groepen’ een sterker gevoel voor de eigen gemeenschappelijke identiteit te verwerven.²¹ Dressler analyseerde het discours rondom de term alevitisme en onderzocht hoe en waarom de term ‘kizilbasj’ – een van de benamingen van de proto-alevitische groepen- is veranderd in ‘alevitisme’. De volgende ontwikkeling heeft daarin een rol gespeeld. Voor de oprichting van de Turkse Republiek in 1923 door Kemal Atatürk leefden deze proto-alevitische groepen afgescheiden van elkaar in kleine gemeenschappen. Door de secularisatie binnen de Turkse gemeenschap vanaf 1923 vervaagden de scheidslijnen tussen de afgesloten proto-alevitische gemeenschappen en de nieuwe term ‘alevitisme’ werd nu prominenter. Dus hoewel alevieten zichzelf vandaag de dag willen doen voorkomen als een homogene groep, was de term alevitisme eigenlijk bedoeld als

¹⁹ Armstrong, W. (2015/28/11). INTERVIEW: Markus Dressler on the formation of modern Turkish Alevism. Geraadpleegd op 16 oktober, 2016, van <http://www.hurriyetydailynews.com/interview-markus-dressler-on-the-formation-of-modern-turkish-alevism.aspx?pageID=238&nID=91790&NewsCatID=386>.

²⁰ Marcus Dressler, 2008, ‘Religio-secular metamorphoses: The re-making of Turkish Alevism’, *Journal of the American Academy of Religion*, 76(2), p. 284.

²¹ Met proto-alevitische groepen bedoelt Dressler de alevitische groepen die eerst werden aangeduid als ‘Kizilbasj’. Deze groep was verketterd door Osmaanse heersers.

een overkoepelende term voor een grote heterodoxe groep. Dat er hier politieke factoren mee spelen is volgens Dressler duidelijk.²² Belangrijk is om in het achterhoofd te houden dat wanneer er gesproken wordt over het ‘alevitisme’ er in essentie niet wordt bedoeld op een homogene groep, maar dat het een overkoepelende term is.

1.4.2 Historische voorlopers: Kizilbasj en Bektashi

Door een historisch kader te geven van de ontwikkelingen van de alevitische gemeenschap wordt het duidelijk waarom het vraagstuk van identiteit, het onderwerp van deze scriptie, juist de laatste paar jaar naar voren is gekomen. De begrippen alevieten, kizilbasj en bektashi worden regelmatig door elkaar heen gebruikt in bronnen over het complexe verleden van deze Anatolische inwoners.

Turks professor Gürcan Koçan bespreekt de drie termen in *Citizen Alevi in Turkey: Beyond confirmation and denial*. De kizilbasj omschrijft hij als de Turkmeense volgers van de Safawidische Soefi orde in de 15e en 16e eeuw waaruit ze zijn ontstaan.²³ Kizilbasj betekent ‘roodhoofd’ (dat verwijst naar de rode hoeden die zij droegen) en was vooral een beledigende bijnaam. Antropoloog Rıza Yıldırım verklaart de kizilbasj als een “‘ethnic’ socio-religious entity”, welke voortkwam uit de synthese tussen de Turkmeense cultuur en het Safawidische mysticisme.²⁴ De wortels van het geloof van de kizilbasj zou terug te leiden zijn naar Centraal Azië en naar de pre-islamitische geloven van de Turken. Yıldırım beargumenteert dat de totstandkoming van de kizilbasj identiteit als een sociale entiteit echter het resultaat is van de rivaliteit tussen de Osmanen en Safawiden in de late vijftiende en begin zestiende eeuw.²⁵ Rond de 15^e eeuw kwam er een verandering in de Osmaanse houding ten opzichte van andere heterodoxe islamitische groepen. De Osmanen gingen een meer orthodox gerichte islamitische leer volgen, iets dat niet in goede aarde viel bij de mystieke derwisjen.²⁶ Het Osmaanse Rijk werd vanaf nu meer centraal geregeerd, wat leidde tot de eliminatie van een aantal lokale

²² Armstrong, W. (2015/28/11). INTERVIEW: Markus Dressler on the formation of modern Turkish Alevism. Geraadpleegd op 16 oktober, 2016, van <http://www.hurriyetdailynews.com/interview-markus-dressler-on-the-formation-of-modern-turkish-alevism.aspx?pageID=238&nID=91790&NewsCatID=386>

²³ Gürcan Koçan, (2004) “Citizen Alevi in Turkey: beyond confirmation and denial”, *Journal of Historical Sociology*, (17:4), p. 474.

²⁴ Rıza Yıldırım, *Turkomans between two empires: the origins of the Qizilbāsh identity in Anatolia (1447–1514)*, Bilkent University, 2008, p. 2.

²⁵ Ibid, p. 2.

²⁶ Een derwisj is een islamitische geestelijke binnen de soefi’s (de mystieke broederschappen binnen de islam).

leiders. Verschillende heterodoxe groepen verzetten zich hiertegen en verschillende opstanden braken uit. Van 1468 tot 1474 leidden verschillende conflicten Mehmed II ertoe stammen waaronder de mystieke kizilbasj uit te drijven.²⁷ De kizilbasj werden ook wel de *ghulat shia* genoemd, ze zouden de militante groep binnen de sjiitische stroming van de islam zijn. Zowel het gevestigde orthodoxe soennitische als het sjiitische etablissement beschouwden hen als de ‘extreme variant van sh’ia’. De kizilbasj zouden rond het begin van de 16^e eeuw het sjiitische Safawiden Rijk van Sjah Ismail hebben helpen opbouwen.²⁸ De soennitische Osmanen versloegen Shah Ismail in 1514 in de Slag om Çaldıran en sloegen de opstanden van de kizilbasj hard neer. De kizilbasj’ identiteit en geloof bleef ondanks dat bestaan in afgelegen dorpen binnen het soennitische Osmaanse rijk.²⁹ Om aan de vervolgingen en vijandigheid van de soennitische overheersers te ontkomen leefden deze proto-alevieten in afgescheiden religieuze gemeenschappen. Ze probeerden hun religie zo min mogelijk openbaar te uiten. Door het gebrek aan een centraal religieuze autoriteit ontwikkelden de verschillende proto-alevitische gemeenschappen eigen religieuze doctrines en rituelen.³⁰ De kizilbasj vermengden zich met een andere sjiitische soefi orde, namelijk de bektashis. De bektashis zijn voortgekomen uit de Anatolische Bektashi Soefi orde opgericht aan het begin van de 13^e eeuw, met de heilige Hacı Bektaş Veli als oprichter.³¹ Van Hacı Bektaş Veli wordt geloofd dat hij een afstammeling is van de profeet Mohammed. Hij zou uit een soefi meester zijn uit een Turkmeense stam.³² Hij wordt beschouwd als de persoon die alle heiligen van Anatolië heeft verenigd en werd daarmee de hoogste autoriteit. De stroming kent sterke overeenkomsten met de Anatolische kizilbasj, alleen was deze laatste minder strikt georganiseerd. Het bektashisme zou verschillende elementen uit het christendom, gnosticisme en andere ‘heidense’ elementen hebben geïncorporeerd.³³ Overeenkomsten met het hedendaagse alevitisme worden hier zichtbaar. De verering van Ali is belangrijk, alcohol is niet verboden en vrouwen hoeven niet gesluierd te zijn. Het bektashisme heeft daarentegen wel opvallend oude rituelen waar ze aan vast bleven houden. De in de 13^e eeuw geboren Iraanse heilige Bektaş ging, volgens de overlevering, al

²⁷ Rıza Yıldırım, *Turkomans between two empires: the origins of the Qizilbāsh identity in Anatolia (1447–1514)*, Bilkent University, 2008, p. 141–142.

²⁸ Markus Dressler, *Writing Religion: The Making of Turkish Alevi Islam*, Oxford: Oxford University Press, 2013, pp. 4-7.

²⁹ Ibid, pp. 4-8.

³⁰ David Zeidan, 1999, ‘The Alevi of Anatolia’, *Middle East Review of International Affairs*, (3:4): pp. 75-76.

³¹ Gürçan Koçan, (2004) ‘Citizen Alevi in Turkey: beyond confirmation and denial’, *Journal of Historical Sociology*, (17:4), p. 474.

³² Irène Mélikoff, *Bektashi/Kizilbas: Historical Bipartition and Its consequences*, pp. 1-5 in: Tord Olsson, Elisabeth Ozdalga, Catharina Raudvere (eds.), 1998, *Alevi Identity: Cultural, Religious and Social Perspective*, Istanbul: Swedish Research Institute.

³³ David Zeidan, 1999, ‘The Alevi of Anatolia’, *Middle East Review of International Affairs*, (3:4): p. 82.

jong in de leer bij de mystieke Yesevi orde. Hij was zelf moslim maar hield nog altijd vast aan de oude gebruiken uit Centraal Azië.³⁴ De mengeling kizilbasj en bektashi vormen uiteindelijk samen de alevieten, ondanks lokale variaties. Aan het eind van de 17^e eeuw maken hun eigen ontwikkelde tradities, praktijken en doctrines hen tot een gesloten, autonome religieuze gemeenschap.³⁵ Deze bektashi groep had tot de 19^e eeuw goed kunnen leven onder het Osmaanse regime.³⁶ De orde was nauw verbonden met een korps van elitetroepen van de Sultan, de Janitsaren. Dit was een goed getraind elitekorps dat rond 1330 werd ingesteld door sultan Orhan en zich door de eeuwen heen ontwikkelden tot een sterke militaire, politieke en economische macht. Na de Osmaanse afschaffing van de bektashi janitsaren korps in 1826 werden ook de bektashis vervolgd.³⁷ Deze afschaffing resulteerde in een bloedig gevecht en de dood van 4000 tot 8000 janitsaren. De heersende sultan Mahmud II verbood hierna ook de bektashi soefi orde, met als gevolg de executie van 4000 tot 7500 bektashis.³⁸ De officiële reden voor het verbod op de bektashi orde was ketterij.³⁹

De Osmaanse vervolgingen van de proto-alevieten zijn het meest te verbinden aan de Osmaanse sultan Selim I, die regeerde van 1512 tot 1520 en het meest bekend is van zijn oorlog tegen de Safawiden in 1514. De in 2016 geopende ‘Derde Bosporusbrug’ werd mede door Erdogan gedoopt tot de Yavuz Sultan Selim brug, een zeer beladen naam voor alevieten.⁴⁰

1.4.3 Herleving alevitisme

De alevieten vormen een gemeenschap in Turkije die in de late tachtiger jaren begon op te komen voor haar eigen identiteit. De alevitische identiteit heeft een transformatie doorgemaakt sinds het midden van de twintigste eeuw. Er zou sprake zijn van een ‘alevitische

³⁴ Tord Olsson, Elisabeth Ozdalga, Catharina Raudvere (eds.), 1998, *Alevi Identity: Cultural, Religious and Social Perspective*, Istanbul: Swedish Research Institute, pp. 2-4.

³⁵ David Zeidan, 1999, ‘The Alevi of Anatolia’, *Middle East Review of International Affairs*, (3:4): p. 75-76.

³⁶ Olsi Jazexhi, (2007), ‘The Bektashi Tarikah of Dervishes’, p. 2.

³⁷ Ibid, pp. 4-6

³⁸ Mehmet Mert Sunar, (2006), ‘Cauldron of dissent: A study of the Janissary Corps, 1807-1826’, State University of New York: dissertation, pp. 4-5.

³⁹ Patrick Kinross, *The Ottoman Centuries: The Rise and Fall of the Turkish Empire*, London: Perennial, 1977, pp. 456–457.

⁴⁰ Ismail Selvi, (2016, 29 januari), ‘Erdogan’s Ezelsbruggetje: bouwproject met symbolische betekenis’, *TPO*: <http://nieuws.tpo.nl/2016/01/29/erdogans-ezelsbruggetje/>, geraadpleegd op: 10-02-2017.

modernisatie'.⁴¹ In *Religio-Secular Metamorphoses: The Re-Making of Turkish Alevism* bespreekt Marcus Dressler deze herleving van het alevitisme in de jaren '80 van de vorige eeuw. Tot 1960 waren de alevieten vrij wel onzichtbaar in het openbare leven in Turkije. Dit veranderde echter met de opkomende polarisatie tussen ultranationalisten en links-georiënteerden in de 60'er en 70'er jaren. De militante rechtse groepen hekelden de alevieten als kizilbasj, met andere woorden als ketters, als Koerden en communisten. Zij werden dus neergezet als een gevaar voor de religieuze, etnische en politieke identiteit van de Turkse natie. De alevieten waren overwegend links en identificeerden zich met de universalistische kijk op de wereld zoals het socialisme en het Marxisme dat kent.⁴²

Deze linkse alevieten beriepen hun links politieke ideeën niet zozeer op het alevitisme, maar als ze dit wel deden dan gebruikten ze het door alevitische symbolen te herinterpreteren zodat het bij hun politieke visie paste. Hierdoor ontstond een conflict met de alevieten die het traditionele alevitisme bleven aanhouden. Door de aanraking met nieuwe elementen zoals secularisatie en links politieke ideeën raakten de stedelijke alevieten gedeeltelijk los van haar traditionele ideeën.⁴³ In de afgelopen 50 jaar is er een radicale breuk te zien met het traditionele alevitisme en dan vooral met de religieuze ideeën en praktijken ervan. Met het traditionele alevitisme bedoelt Dressler het alevitisme zoals het werd uitgeoefend voor de secularisatie en urbanisatie op het Anatolische platteland, wat een grote invloed had op de grenzen en sociale praktijken van de alevieten. Door deze afbrokkeling van de traditionele hiërarchieën kon uiteindelijk een nieuwe stedelijke alevitische elite opkomen. De alevitische gemeenschap begon hun tradities te herformuleren en wilden de gemeenschappelijke identiteit reconstrueren. David Zeidan legt een verband tussen dit proces van modernisatie en de politisering van verschillende alevieten en "an assertive reaffirmation of the collective Alevi identity".⁴⁴ De herleving begon met de publicatie van een reeks uitgebreide boeken van jonge intellectuele alevieten welke deze eigen identiteit ondersteunden en later middels het opzetten van honderden alevitische verenigingen.⁴⁵ Het opzetten van de verenigingen kan als een gevolg worden gezien van een groeiende angst voor islamisme enerzijds en de democratische liberalisatie van Turkije in de

⁴¹ Riza Yildirim, *A Genealogy of Modern Alevism* in: Tözün Issa (ed.), *Alevi in Europe: Voices of migration, culture and identity*, New York: Routledge, 2016, p. 96.

⁴² Marcus Dressler, 2008, 'Religio-secular metamorphoses: The re-making of Turkish Alevism', *Journal of the American Academy of Religion*, 76(2), p. 285.

⁴³ Riza Yildirim, 2016, pp. 96-97.

⁴⁴ David Zeidan, 1999, 'The Alevi of Anatolia', *Middle East Review of International Affairs*, (3:4): p. 75.

⁴⁵ Thijl Sunier & Nico Landman, *Transnational Turkish Islam: shifting geographies of religious activism and community building in Turkey and Europe*, Basingstoke, Hampshire: Palgrave Macmillan, 2015, p. 96.

jaren '80 en de groeiende stedelijke gemeenschap in de grote steden anderzijds.⁴⁶ Vanaf de jaren '80 kwam de politieke islam op in Turkije. Premier Turgut Özal (1983-1989) moedigde de Turks-Islamitische synthese aan, dit was een ideologisch project waarbij geprobeerd werd een universele islam met de Turkse identiteit te combineren en de Kemalistische houding van de Turkse staat te veranderen naar een meer conservatief modernisme: islamitisch, maar seculier en nationalisme hoog in het vaandel, waarbij iedereen die etnisch of religieus anders was als een gevaar voor de staat werd gezien.⁴⁷ Nu religie een belangrijk punt van referentie werd voor het vormen van een politieke identiteit begonnen de alevieten als gevolg hier van ook meer nadruk te leggen op de religieuze kant van het alevitisme. Tot die tijd hadden ze zich vooral geschaard in een brede linksgeoriënteerde politieke stroming. Nu probeerden ze hun oude tradities weer op te pakken, waarbij ze hun best deden zo religieus mogelijk over probeerden te komen.⁴⁸

Een belangrijk punt in de geschiedenis en ontwikkeling van de alevitische identiteit is de gewelddadige gebeurtenis in Sivas geweest op 2 juli 1993. Een georganiseerde menigte van duizenden fundamentalistische soennitische inwoners kwam na het vrijdaggebed naar het Madimak hotel en stak het in brand.⁴⁹ Hier vonden 37 prominente alevitische zangers en dichters de dood en ook Nederlands culturele antropologie studente Carina Cuanna.⁵⁰ Door de enorme mensenmassa konden de gasten het hotel niet ontvluchten. De Turkse politie en brandweer waren op tijd op de hoogte gebracht van de brand, maar grepen desondanks pas acht uur later in.⁵¹ Deze slachting vergrootte logischerwijs het zelfbewustzijn van de Turkse alevieten en zorgde voor een opleving om zich te gaan organiseren en hun stem hoorbaar te maken.⁵²

⁴⁶ David Zeidan, 1999, 'The Alevi of Anatolia', *Middle East Review of International Affairs*, (3:4): pp. 75-76.

⁴⁷ Marcus Dressler, 2008, 'Religio-secular metamorphoses: The re-making of Turkish Alevism', *Journal of the American Academy of Religion*, 76(2), pp. 284-286.

⁴⁸ Ibid, p. 286.

⁴⁹ Kira Kosnick, (2004) "Speaking in One's Own Voice": Representational Strategies of Alevi Turkish Migrants on Open-Access Television in Berlin", *Journal of Ethnic and Migration Studies*, (30:5), p. 982.

⁵⁰ Martin van van Bruinessen, (2004), "Kurds, Turks and Alevi Revival", *Middle East Reports*, (200): pp. 8-9.

⁵¹ Marcus Dressler, 2008, 'Religio-secular metamorphoses: The re-making of Turkish Alevism', *Journal of the American Academy of Religion*, 76(2), pp. 287.

⁵² Verschillende momenten van het bloedbad zijn gefilmd door aanwezigen:
<https://www.youtube.com/watch?v=fbnHYWteu4>.

1.3.4 Alevitisch identiteitsdebat

Deze moderne blik op de alevitische identiteit zoals die in verschillende Turkse steden tot stand is gekomen, deels traditioneel zijnde en deels beïnvloed door moderne seculiere ideeën, wordt niet door elke aleviet ondersteund. In Europa wordt het debat over de ‘ware’ identiteit van het alevitisme (en de link met de islam) ook gevoerd onder alevieten. In Turkije is het debat over de islamitische kant van het alevitisme echter nauwelijks aan de orde. Onder de eerste stroom Turkse arbeidsmigranten naar West-Europa in de jaren '60 was een grote groep alevieten. Naast de soennitische migranten die zich vrijwel meteen begonnen te organiseren rondom moskeeën en andere islamitische centra bleef de alevitische gemeenschap nagenoeg onzichtbaar.⁵³ De eeuwenlange onderdrukking heeft geleid tot een gedeelde angst onder alevieten. Tot voor kort en nog steeds verbergen vele alevieten hun ware identiteit voor vreemden. Zoals Martin Sökefeld beargumenteert, reproduceerden alevitische groepen in Duitsland de vormen van organisatie en non organisatie dat hen in Turkije had gekarakteriseerd.⁵⁴ Los van een paar besloten bijeenkomsten in de 70' er jaren, waar liederen werden gezongen of waar cems werden georganiseerd voor een beperkt aantal mensen, was er geen georganiseerd religieus leven.⁵⁵ Vanaf de tweede helft van de jaren '70 komt hier verandering in. De jongere diaspora alevieten beginnen zich te organiseren in de reeds bestaan arbeidersverenigingen en andere linkse verenigingen. Een verschil tussen de diaspora alevieten en alevieten in Turkije is dat deze laatste groep zichzelf nog steeds overwegend moslim noemt. De denkbeelden van diaspora alevieten worden sterk beïnvloed en gevormd door de Europese omgeving waarin zij leven.⁵⁶ Alevieten worden in Turkije als onderdeel gezien van de islam, maar wel als tegenhanger van het soennisme. Er is geen sprake van de vraag of het alevitisme een religie op zichzelf is, dit wordt ook niet erkend door de Turkse overheid. Sommige diaspora Turkse alevieten beschouwen zichzelf niet meer als Turk en voelen ook minder de druk om zichzelf moslim te hoeven noemen. Professor doctor Martin Sökefeld legt in zijn boek *'Struggling for recognition: the Alevi Movement in Germany and in transnational space'* uit dat de vraag naar 'wat het alevitisme is' een verkeerde vraag is. Het impliceert dat een dergelijke gemeenschap op één bepaalde manier gedefinieerd kan worden. Het gaat uit vanuit een essentieel bestaan van een

⁵³ Martin Sökefeld, *Struggling for recognition: The Alevi Movement in Germany and in transnational space*, New York: Berghahn, 2008, p. 45

Elise Massicard, *The Alevis in Turkey and Europe: Identity and managing territorial diversity*, p. 186.

⁵⁴ Martin Sökefeld, 2008, pp. 42-44.

⁵⁵ Een cem (*Âyin-î Cem of Ayin-l-Jem*) is een alevitische religieuze bijeenkomst. Cems werden binnen in huizen gehouden of soms zelfs buiten. Tegenwoordig zijn hier voor de zogenoemde cemhuizen gebouwd.

⁵⁶ Martin Sökefeld, *Islam and Germany*, Leiden: Brill, 2008, pp. 271-272.

identiteit, iets waar Sökefeld het niet mee eens is.⁵⁷ Wat men vaak merkt bij bepaalde gemeenschappen is dat zij precies zo een geëssentialiseerde identiteit claimen, vaak beïnvloed door externe factoren zoals politieke omstandigheden. Mensen uit dezelfde gemeenschap kunnen wat dat betreft lijnrecht tegenover elkaar staan, zoals bij de alevieten. Net als Sökefeld wil ik geen antwoord geven op ‘wat het alevitisme is’ maar erachter komen waar de waarheidsclaims vandaan komen en hoe hier in Nederland over gedacht wordt.

Elise Massicard suggereert in haar boek *The Alevi in Turkey and Europe* dat door de vele definities van het alevitisme, de beweging eigenlijk een ‘identity movement without an identity’ is. Ze maakt in haar onderzoek onderscheid tussen “Aleviness and Alevism” wat zij vergelijkt met het verschil tussen islam en islamisme. ‘Aleviness’ is het behoren tot de alevieten door je geboorte. Het alevitisme daarentegen omschrijft Massicard als een beweging opgezet in naam van ‘Aleviness’. In haar onderzoek gaat ze niet in op het sociologische fenomeen ‘Aleviness’ dat gaat over ‘de ware kern’ en wortels van het alevitisme. Massicards onderzoek gaat over de politieke natuur van het alevitisme, om te begrijpen hoe en onder welke omstandigheden deze beweging de laatste jaren aan het opkomen is.⁵⁸ Ik zal in mijn onderzoek rekening houden met het onderscheid tussen deze twee begrippen. Deze scriptie zal, nogmaals, niet gaan over de ‘ware kern’ van het alevitisme maar over de verschillende bewegingen die zijn opgekomen in Nederland en hun uitingen over de religieuze kant van het alevitisme.

⁵⁷ Martin Sökefeld, *Struggling for recognition: The Alevi Movement in Germany and in transnational space*, New York: Berghahn, 2008, p. 1-2.

⁵⁸ Elise Massicard, *The Alevi in Turkey and Europe: Identity and managing territorial diversity*, London: Routledge, 2013, p. 6.

2. Hoofdstuk 2

Alevitisme in Nederland

In het vorige hoofdstuk heb ik uitgelegd welke positie (proto-) alevieten in het Osmaanse Rijk hadden en welke ze hebben in het huidige Turkije. We hebben gezien dat er een verschil ontstond tussen diaspora alevieten en alevieten in Turkije, deze laatste groep noemt zichzelf namelijk overwegend moslim. De eerste groep, diaspora alevieten, zijn in een fase beland waarin het niet duidelijk is waartoe ze precies behoren. Dit alevitisch identiteitsdebat is ook in Nederland te zien. In dit hoofdstuk zal ik de resultaten van mijn onderzoek bespreken. Eerst zal ik ingaan op de migratiegeschiedenis van alevieten in Nederland, de opkomst van de plaatselijke en landelijke organisaties en de rol van alevieten in het integratiedebat. Vervolgens bespreek ik vier verschillende visies op het wezen van het alevitisme, aan de hand van informatie van de organisaties en de antwoorden van de respondenten. Als laatste ga ik in op de relatie tussen de organisaties en de respondenten.

2.1 Alevieten in Nederland

Ongeveer 5% van de Nederlandse bevolking is islamitisch.⁵⁹ De meeste van hen zijn van Marokkaanse of Turkse origine en kwamen tijdens de eerste generatie gastarbeiders in de jaren '60 naar Nederland. Deze werkmigratie stopte in de vroege jaren '70 en resulteerde in een grotere stroom van Turkse immigranten naar Nederland. Moeders en kinderen kwamen namelijk naar Nederland voor familiehereniging. Vanaf 1980, na de militaire coup in Turkije, kwam er opnieuw een grote stroom Turkse immigranten, dit keer waren het asielzoekers die om politieke redenen asiel aanvroegen in Europa, onder hen waren vooral alevieten.⁶⁰ De soennitische migranten begonnen zich al vrij snel te organiseren rondom moskeeën, soms werden deze moskeeën zelf opgezet met behulp van alevieten.⁶¹ De alevieten zelf hadden in de jaren '60 echter geen directe behoefte aan religieuze voorzieningen, voor hen had geld verdienen voor het achtergebleven gezin in Turkije de prioriteit.⁶² Als reactie op de opkomende soennitische identiteit in Europa begonnen zij zich in de jaren '70 echter ook te organiseren.

⁵⁹ "Helft Nederlanders is kerkelijk of religieus", CBS, (22-12-2016) van: <https://www.cbs.nl/nl-nl/nieuws/2016/51/helft-nederlanders-is-kerkelijk-of-religieus>.

⁶⁰ Elise Massicard, (2010), "Alevi communities in Western Europe: Identity and Religious Strategies", *Yearbook of Muslims in Europe*, (2): p. 564.

⁶¹ Kenan Furat, (2007), *De Alevitische Identiteit in de Twintigste Eeuw*, Universiteit Utrecht: doctoraalscriptie, p. 41.

⁶² Ibid, p. 41.

Het ontbreken van religieuze organisatie in Europa zou vooral komen door het ontbreken van een traditionele alevitische geloofsstructuur.⁶³ De eerste alevitische verenigingen werden opgezet in Duitsland rond 1986, hierna kwam ook het organisatie proces in Nederland op gang. Stichting Haci Bektas werd opgericht met als doel “een vuist te maken tegen islamisme”.⁶⁴ Men wilde zich verspreiden door heel Nederland maar kreeg al snel weerstand van verschillende Turks Nederlandse alevieten. Men was tegen de stichting omdat deze niet democratisch zou zijn en een niet democratisch gekozen bestuur had. Alevieten die zich tegen de stichting hadden uitgesproken begonnen nu zelf verenigingen op te richten. De eerste werd in 1987 opgericht onder de naam Haci Bektas Cultuur Vereniging in Rotterdam en ging vanaf 1990 verder als Alevitisch Cultuur Centrum Rijnmond. In 1991 werd de koepelorganisatie Hakder (Hollanda Alevi-Bektasi Sosyal ve Kültür Dernekleri Federasyonu) opgericht. Hakder heeft momenteel 23 aangesloten lid-organisaties uit heel Nederland.⁶⁵ Nederland kent nu vele verschillende alevitische verenigingen welke over het algemeen horen bij een bepaalde gemeente. Zoals bijvoorbeeld: Alevitische Cemhuis Zaandam, Alevitische vereniging Nijmegen, Alevitisch Cultureel Centrum Rijnmond, ABKD Amsterdam, Alevieten Vrouwen Nederland, Dabder Den Haag ed. Deze zijn op hun beurt vaak lid van een van de twee koepelorganisaties van Nederland: Hakder of HAF (Hollanda Alevi Federasyonu).

Zoals eerder vermeld is na onderzoek gebleken dat alevitisch Turkse Nederlanders beter geïntegreerd zijn dan soennitisch Turkse Nederlanders.⁶⁶ Alevieten worden meermaals een voorbeeld genoemd van geslaagde integratie. Zo noemde minister Lodewijk Asscher de alevitische gemeenschap “een voorbeeld van integratie”⁶⁷. Desondanks lijkt de alevitische gemeenschap nauwelijks deel te nemen aan het integratie debat. De Turks en/of Koerdisch Nederlandse alevieten die in Nederland een podium hebben komen nauwelijks uit voor hun alevitische identiteit. Verschillende bekende Turkse en Koerdische alevieten, zoals bijvoorbeeld schrijver Özcan Akyol en documentairemaker Sinan Can spreken wel degelijk over maatschappelijke misstanden in Turkije en Nederland maar betrekken daarbij niet hun alevitische achtergrond en spreken niet over de discriminatie van alevieten in Turkije.

⁶³ Kenan Furat, 2007, p. 41.

⁶⁴ Ibid, p. 43.

⁶⁵ Thijl Sunier & Nico Landman, *Transnational Turkish Islam: shifting geographies of religious activism and community building in Turkey and Europe*, Basingstoke, Hampshire: Palgrave Macmillan, 2015, p. 103.

⁶⁶ Hüseyin Kaya, (2006), “Door diversiteit in geloofsovertuigingen van bevolkingsgroepen: Verschillen in integratie van Turken in Nederland”, *Demos*, Vol. 22, No. 5, pp. 46-48, van: <http://www.nidi.nl/shared/content/demos/2006/demos-22-05-kaya.pdf>.

⁶⁷ ANP, (2015, 4 februari), “Asscher noemt alevieten ‘voorbeeld van integratie’”, *Zaman Vandaag*, <http://www.zamanvandaag.nl/nieuws/binnenland/7632/asscher-noemt-alevieten-voorbeeld-van-integratie>, geraadpleegd op: 12-04-2017.

Alevitisch Turks columnist Ismail Selvi is een van de weinige alevieten in Nederland die actief aan het integratiedebat mee doet en voor zijn alevitische achtergrond uitkomt.⁶⁸

2.2 Alevieten in Nederland

2.2.1 Het alevitisme als sjiitische stroming

Een van de meest gangbare omschrijvingen van het alevitisme is het alevitisme als sjiitische stroming. Boeken en websites die niet diep ingaan op de kwestie alevitisme, plaatsen het vaak onder de noemer ‘sjiitische stroming’.⁶⁹ Ik zal hier bespreken welke verenigingen en respondenten het alevitisme ook onder deze noemer plaatsen.

Alevitische verenigingen

Dabder Den Haag

Hoewel de Alevitische culturele vereniging Den Haag (Dabder) niet expliciet het sjiisme noemt vallen bepaalde elementen van hun omschrijving van het alevitisme binnen het kader van een sjiitische stroming. Op de website van de Dabder staat te lezen dat de alevieten een etnische minderheid binnen de islamitische godsdienst is met als tegenhanger het soennisme.⁷⁰ Ze noemen het een humanistische leer waarvan het belangrijkste principe is: “Ieder mens accepteren zoals hij/zij is, zonder onderscheid te maken in sekse, kleur, afkomst etc.”.⁷¹ In een adem wordt het alevitisme zowel een levensbeschouwing gebaseerd op menselijkheid genoemd als een religie met een verdrietige geschiedenis. In hun uitleg over het alevitisme noemen ze ook Hasan en Hüseyin, zoons van imam Ali. Ze zouden symbool staan voor “de liefde,

⁶⁸ Zie bijvoorbeeld: Ismail Selvi, (2016, 15 februari), “Een stuurloze miljoenengemeenschap: de alevieten”, *Nieuwwij*, <http://www.nieuwwij.nl/opinie/een-stuurloze-miljoenengemeenschap/> & Interview Ismail Selvi en Emre Ünver, (2016, 24 juli), “Ook binnen de PVDA zijn Erdogan volgers”, *Café Weltschmerz*, <https://www.youtube.com/watch?v=GdlqrdXQ8f8>.

⁶⁹ Zie bijvoorbeeld: Patrick Loobuyk (RED.), *Samenleven met overtuiging(en): levensbeschouwing, democratie en wetenschap*, Antwerpen: University Press Antwerp, 2015, p. 55: “(...) Verder zijn de Druzen en de Alawieten in Syrië, de Alevieten in Turkije en het Zaidisme in Jemen sjiitisch of nauw verwant aan het sjiisme.” En ook veel gebruikte websites als Wikipedia plaatsen het onder deze noemer: “Het alevitisme of alevisme (door buitenstaanders ook weleens aangeduid als spiritueel sjiisme, of sufi-shia, Turks: Şî‘a-i Bâtînîyye, Alevîlik, Alevi-Bektaşî of Şî‘a Kizilbaş) (...), is een mystieke stroming in de islam en een van de twee grote ideologische stromingen binnen de islam in Turkije waarvan de andere het soennisme is.” Van: <https://nl.wikipedia.org/wiki/Alevitisme>.

⁷⁰ Van: <http://www.dabder.nl/index.php/nl/alevitisme>, geraadpleegd 07-01-2017.

⁷¹ Ibid.

rechtvaardigheid, opkomen en strijd aan gaan tegen het geweld”.⁷² Desondanks dat het alevitisme hier heel beknopt met het sjiïsme wordt verbonden wordt ook vermeld dat het alevitisme een verandering heeft ondergaan en zich tot een volwaardige religie heeft ontwikkeld.

Akder Utrecht

De Alevitische Culturele Vereniging van Utrecht (Akder-Utrecht) geeft aan dat het soennisme en alevitisme beide tot de islam behoren maar dat ze niet alleen op religieus gebied, maar ook op cultureel gebied erg verschillen. De laatste zin van de pagina luidt: *“Het alevitisme is een sjiïtische, humanistische stroming.”*⁷³ Er staat een uitleg op de pagina over de geschiedenis van imam Ali en zijn zoons, waarbij staat dat alevieten Ali als de eerste rechtvaardige opvolger zien van profeet Mohammed. Hiermee is de kous echter nog niet af. Ondanks de plaatsing van het alevitisme binnen de islam en binnen de sh’ia, begint de website met een ander thema. Ze noemen het alevitisme “een wereldbeschouwing, geloofsovertuiging en cultuur” en vervolgens “een zelfstandige religie”.⁷⁴

Hollanda Alevi Federasyonu

Als laatste vereniging bespreek ik hier de koepelvereniging Hollanda Alevi Federasyonu (HAF). Zij benadrukken op hun pagina enerzijds het sjiïtische karakter van de alevieten: *“Alevieten: Met deze naam wordt de gemeenschap aangeduid die geloven dat na de dood van de heilige profeet Mohammed zijn neef en schoonzoon Imam Ali de enige rechtmatige opvolger was. Deze gemeenschap wordt aangeduid als Shia of ‘aanhangers van Ali’.”* Anderzijds benadrukken ze dat het alevitisme niet de regels van de sh’ia islam volgt en eerder een mystieke interpretatie is van de islam, waar ze wel de koran volgen. Zij benadrukken de humanistische kant van het alevitisme dat zich focust op de liefde voor de mens.⁷⁵

⁷² Van: <http://www.dabder.nl/index.php/nl/alevitisme>, geraadpleegd 07-01-2017.

⁷³ Ibid.

⁷⁴ Van: <http://www.akder-utrecht.nl/alevi/>, geraadpleegd 07-01-2017.

⁷⁵ “Wat is alevitisme”, *Hollanda Alevi Federasyonu*, geraadpleegd op 26-01-2017, van: <http://www.alevifederasyonu.nl/index.php/alevitisme/wat-is-het-alevitisme>.

De respondenten

Meerdere respondenten geven aan het alevitisme als een stroming binnen de islam te zien. Het sjiisme wordt niet expliciet genoemd, maar wel wordt aangegeven dat het alevitisme een tegenhanger is van het soennisme.

“Het alevitisme is een stroming binnen de islam. Punt. Totdat ik wetenschappelijk bewijs heb gezien en er een degelijke wetenschappelijke discussie is geweest aangaande dit onderwerp, blijf ik bij mijn standpunt. Het is een gotspe dat mensen die niet eens een universitaire studie hebben gedaan, geen dede zijn, geen theoloog zijn, geen Turkoloog zijn, geen religie-wetenschapper zijn, met dit soort theorieën de boel pogen te verdelen.” R. 1.

“Ik ben van mening dat het alevitisme wel onder de islam valt, we zijn weliswaar een vertakking binnen de islam en beleven onze geloof anders dan de andere islamieten zoals de Soennieten.” R. 5

“Het alevitisme valt sowieso onder de Islam. (...) Het is een milde vorm van islam, met minder regels en minder van dit moet en dat moet, dat is haram en dat is slecht. Wij richten ons op het goede, zoals ook de islam dat doet.” R. 6

Korte reflectie:

Het moge duidelijk zijn dat geen van de hierboven besproken alevitische verenigingen sluitend antwoord geeft op de vraag hoe zij het wezen van het alevitisme zien. Enerzijds wordt er uitgebreid gesproken over de geschiedenis van imam Ali, wat zou duiden op het alevitisme als sjiitische stroming. Anderzijds, spreken zowel Dabder als Akder vervolgens over het alevitisme alsof het een zelfstandige religie is met eigen leefregels en symbolen, maar ook als een culturele humanistische filosofie. Met andere woorden, de schrijvers lijken een compromis te hebben gezocht tussen enerzijds een islamitisch alevitisme en anderzijds een alevitisme dat daar los van staat en meer humanistisch georiënteerd is. De respondenten geven een meer eenduidig antwoord en zien het alevitisme echt als islamitische stroming. Wel vinden ze het belangrijk om aan te geven, dat ze anders zijn dan soennieten. Deze tegenstelling, het alevitisme als milde islamitische stroming en het soennisme als striktere stroming met vele regels en volgens respondent 6 een nadruk op dat wat negatief is, kan worden verklaard uit de gevoelens die

alevieten koesteren tegen over het soennisme dat in hun ogen hun voorouders eeuwenlang heeft onderdrukt.

2.2.2 Het alevitisme als de ware islam

Professor Ömer Çaha beschrijft in het artikel “The role of the media in the revival of Alevi identity in Turkey” verschillende te onderscheiden groepen binnen het alevitisme. Waaronder de groep die het alevitisme als de ware islam ziet. Deze groep is volgens hem over het algemeen zeer religieus. De groep zou vooral bestaan uit dede’s en intellectuelen welke het alevitisme als de ware islam omschrijven.⁷⁶ Het alevitisme is in de ogen van deze dede’s de enige ware vorm van de islam, wat tot hen is gekomen door profeet Mohammed en gestoeld is op de Koran.⁷⁷

Alevitische verenigingen

Alevitische Cemhuis Zaandam

Op de website van het Alevitische Cemhuis Zaandam wordt duidelijk stelling genomen in de discussie over het al dan niet religieuze (hier: islamitische) karakter van het alevitisme:

“De waarheid is dat het Alevitisme niets anders is dan Islam en dat Alevieten alles verwerpen wat in tegenstrijd zou zijn met de religie gepredikt door de Profeet Mohammed (vzmmh) en de Heilige Koran dat aan hem werd geopenbaard.”⁷⁸ De groepen die het alevitisme bestempelen als iets anders dan islamitisch zouden dit met een kwade opzet doen: “Zo nu en dan zijn er mensen die, vanwege onjuiste informatie of kwade intenties, het Alevitisme bestempelen als iets anders dan het geloof dat uitgevaardigd werd door de Profeet Mohammed (vrede zij met hem), de laatste Boodschapper van God en Zegel der Profeten. Zij claimen eerst dat het Alevitisme niet echt een geloof is, maar een levenswijze of volksreligie dat uit zichzelf zou zijn ontstaan en vervolgens een mix zou zijn met andere geloven. Hier is echter niks van waar en dit soort uitspraken worden gedaan met de achterliggende gedachte om de Alevieten te assimileren. (...) In het geheel, dient men te begrijpen dat het Alevitisme geen aparte religie is dat haaks tegenover de Islam staat en dat het ook niet vergeleken dient te worden met de Soennitische stroming binnen de Islamitische gemeenschap qua praktisering en Koran-interpretatie.

⁷⁶ Ömer Çaha, (2004) “The role of the media in the revival of Alevi identity in Turkey”, *Social Identities*, Vol. 10, No. 3, p. 334.

⁷⁷ Thijl Sunier & Nico Landman, *Transnational Turkish Islam: shifting geographies of religious activism and community building in Turkey and Europe*, Basingstoke, Hampshire: Palgrave Macmillan, 2015, p. 105.

⁷⁸ Van: <http://www.alevicemevizaandam.nl/alevitisme/>, geraadpleegd 07/01/2017.

Alevieten beschouwen zichzelf ook als de volgers van de Profeet Mohammed (vrede zij met hem).’’⁷⁹

Nederlandse Raad van Alevitische Dedes

Kenan Furat bespreekt in zijn doctoraalscriptie onder andere de Nederlandse Raad van Alevitische Dedes. Deze groep neemt stellig positie binnen het debat. Voorzitter van de Nederlandse Raad van Alevitische Dedes zei hierover: *“Zij [de linkse, niet-religieuze bestuurders] wilden met hun eigen definities het alevitisme van zijn inhoud ontdoen en een alevitisme scheppen zoals zij het zelf wilden beleven. Wij zagen het vervangen van de alevitische identiteit met een andere als assimilatie.”⁸⁰*

De respondenten

Van de respondenten was niemand die duidelijk aangaf dat het alevitisme de ware islam zou zijn. Allemaal benadrukten ze dat het een stroming was binnen de islam of een mengeling van verschillende religies en levenswijzen.

Korte reflectie

De groep die het alevitisme als de ware islam ziet is in Nederland zeer klein. Slechts een van de verenigingen, Alevitisch Cenhuis Zaandam, geeft zo duidelijk aan dat het alevitisme puur islamitisch is. De respondenten zijn hier veel voorzichtiger in. Door dat ze veel verschillende informatie tot zich nemen, van websites en/of artikelen, lijkt het voor hen duidelijk dat je niet zo stellig kan zeggen dat het ‘de islam’ is. Ze spreken over de invloed van verschillende religies en leggen meer nadruk op de humanistische, filosofische kant dan op de religieuze kant ervan. Ze noemen het alevitisme juist de lossere versie van het soennisme, met minder (religieuze) regels en dogma’s. Dit gaat gedeeltelijk in tegen wat het Alevitische Cenhuis Zaandam over het alevitisme zegt. Hun uitleg is veel strikter en meer gericht op de religieuze kant van het alevitisme.

⁷⁹ Van: <http://www.alevicemevizaandam.nl/alevitisme/>, geraadpleegd 07/01/2017.

⁸⁰ Y. Yağcı, “Alevilik İslam’dır”, Platform (februari 2006):38-42 in: Kenan Furat, (2007), *De Alevitische Identiteit in de Twintigste Eeuw*, Universiteit Utrecht: doctoraalscriptie p. 69.

2.2.3. Het alevitisme als cultureel humanistische stroming

Het enige idee dat door alle respondenten gedeeld wordt is dat het alevitisme humanistisch is en tolerant. Het is moeilijk onderscheid te maken tussen deze visies wanneer het erop lijkt dat mensen zichzelf soms tegenspreken. Toch kan er nog een derde groep onderscheiden worden in Nederland, deze groep lijkt liefst afstand te willen nemen van hun religieuze (islamitische) identiteit.

Alevitische organisaties

Koepelorganisatie HAKDER is sinds 2003 lid van de Humanistische alliantie. Op de website van de Humanistische alliantie wordt omschreven dat de islam voor de humanistische alevieten als een cultuur en levensstijl wordt gezien in plaats van een geloof.⁸¹ Hakder lijkt inconsistent te zijn in hun visie op het islamitisch karakter van het alevitisme. Enerzijds wordt het alevitisme een islamitische humanistische stroming genoemd, anderzijds wordt aangegeven dat het alevitisme maar weinig met de islam en religie te maken heeft. Voormalig voorzitter van Hakder, Mahmut Inci, gaf in het humanistisch maandblad Van Mens tot Mens de volgende omschrijving van het alevitisme: “*Het alevitisme is ook eigenlijk geen geloof, het is eerder een wereldbeschouwing*”.⁸² Hakder zou zichzelf in gesprekken met de overheid daarentegen wel neerzetten als vertegenwoordiger van een moslimminderheid.⁸³ Op 30 november 2014 werd de eerste Landelijke jongeren Conferentie gehouden. Hier werd vermeld dat de Alevitische jongerenorganisatie Nederland en Hakder verbonden zijn aan de alevitische confederatie op Europees niveau (AABK). Voorzitter van de jongerenafdeling van alevieten Europa (AAGB) Ümit Sari zegt op de vergadering dat de organisaties “niet los van elkaar kunnen worden gezien wanneer het aankomt op kernwaarden en geloofsbeginnselen”.⁸⁴ De Europese confederatie AABK heeft echter duidelijk in haar statuten staan dat het alevitisme een religie op zichzelf is en richt zich wel degelijk op de religieuze kant ervan, terwijl Hakder het tegenovergestelde doet.

⁸¹ Muharrem Cengiz & Drs. Esther Wit, *Alevieten*, van:

<http://www.humanistischecanon.nl/spiritualiteit/alevieten>.

⁸² J. v. Dieren, “De Humanistische Alliantie: Wie zijn de Alevieten?” Van mens tot mens, (jrg. 53, nr. 5 okt.2005):21 in: Kenan Furat, (2007), *De Alevitische Identiteit in de Twintigste Eeuw*, Universiteit Utrecht: doctoraalscriptie p. 58.

⁸³ Kenan Furat, (2007), *De Alevitische Identiteit in de Twintigste Eeuw*, Universiteit Utrecht: doctoraalscriptie, p.58

⁸⁴ Samenvatting 1^e Landelijke jongeren Conferentie van:

<http://www.alevitischejongeren.nl/index.php/activiteiten>, geraadpleegd 03/01/2017.

Voorzitter van de Nederlandse Raad van Alevitische Dedes, Bülent Duran, was van 1999 tot 2001 voorzitter van Hakder. In een brief gericht aan Hakder uit 2005 bekritiseert hij verenigingen als Hakder echter: *“Het is duidelijk dat hoezeer de bestuurskaders, die een materialistisch atheïstisch verleden hebben, zich ook inspannen zij geen aleviet zullen worden.... De alevitische weg kan niet met de denkwijze van politieke organisaties worden georganiseerd... Het alevitisme dat haar rituelen niet uitvoert is in de laatste vijftien jaar steeds verder van haar essentie verwijderd... Er is tegenwoordig geen enkel ander geloof behalve de alevieten dat haar geloof in verenigingsvorm beleeft.”*⁸⁵ Kenan Furat beargumenteert in zijn doctoraalscriptie dat Hakder een ‘proces van secularisatie’ heeft doorgemaakt.⁸⁶ In de statuten welke dateren uit 1991 werden als belangrijkste grondslagen van de federatie de confessionele alevitische basis genoemd welke begon bij profeet Mohammed en Imam Ali. De hernieuwde statuten uit 2004 verschillen hiervan en kunnen worden gezien als de ‘gesecculariseerde’ versie. Hier wordt een andere grondslag voor de federatie gegeven: *“De federatie erkent de internationale rechten van de mens, respecteert het gedachtegoed (...) respecteert de verschillende etnische en plaatselijke tradities van alevieten in Anatolië.”* Het alevitisme wordt niet langer genoemd als grondslag van de organisatie.⁸⁷ ⁸⁸ Dit lijkt vooral te zijn gebeurd nadat zij niet meer gesubsidieerd werden door de overheid. Dit is een punt dat door verschillende mensen wordt gebruikt als kritiek op Hakder. Hakder wordt omschreven als de ‘ongelovige’ organisatie: *“Zoals bekend is het standpunt ‘het alevitisme staat buiten de Islam’ dat in de laatste tijd door sommige “alevitische organisaties” is verkondigd, door het voorgaande Hakder bestuur omarmd. (...) het is hetzelfde Hakder dat alle met Islam verwante benamingen uit de statuten heeft geschrapt. Met als excuus “we kunnen geen subsidie krijgen, daarom hebben we de punten die met religie te maken hebben uit de statuten gehaald.”*⁸⁹

⁸⁵ Brief van B. Duran aan Hakder, 25-01-2005 in: Kenan Furat, (2007), *De Alevitische Identiteit in de Twintigste Eeuw*, Universiteit Utrecht: doctoraalscriptie, p. 60.

⁸⁶ Kenan Furat, (2007), *De Alevitische Identiteit in de Twintigste Eeuw*, Universiteit Utrecht: doctoraalscriptie, p. 60.

⁸⁷ Ibid., p. 60-61.

⁸⁸ Helaas is zowel de website als het bestuur van Hakder niet te bereiken geweest in 2016. Hierdoor kon niet worden gecontroleerd of de statuten inmiddels weer zijn gewijzigd.

⁸⁹ Artikel in: *Alevi Yolu*, in: Kenan Furat, (2007), *De Alevitische Identiteit in de Twintigste Eeuw*, Universiteit Utrecht: doctoraalscriptie, p. 53.

De respondenten

Hoewel geen van de respondenten aan geeft het alevitisme los van de islam te zien, wordt het eerder omschreven als een ‘levensstijl’ en ‘het leven als goed mens’ dan als een religie. Als de belangrijkste elementen binnen het alevitisme worden de volgende omschrijvingen gegeven:

“Leven als een goed mens. Termen zoals tolerantie, gelijkwaardigheid en respect horen hierbij.” R. 3

“Gelijke rechten voor man en vrouw, secularisme, humanisme, mens die centraal staat.” R. 4

“Het is een bepaalde levensstijl, respect vormt een kernbegrip en daarnaast is het een mooie levensfilosofie en de milde vorm van de Islam – Soenna. Voor mij is het geen geloof het is een manier van leven. “Eline, Diline ve Beline sahip ol” Betekent enorm veel voor ons = steel niet, doe geen mensen kwaad, gedraag je, weet wat je zegt, heb respect etc. basis zaken waaraan iedere mens in deze wereld aan zou moeten kunnen voldoen vormt een kern in mijn beleving.”
R. 6

“Vrijheid in praktiseren van je religie, respect voor andere religies en culturen, liefde voor je medemens, wetenschap, poëzie en liederen.” R. 7

Verschillende alevieten geloven wel in het bestaan van God, maar noemen het alevitisme eerder een levenswijze dan een religie. Verschillende respondenten gaven eerder aan het alevitisme als een sjiitische stroming te zien, maar tegelijkertijd zien we bij deze beschrijving van de meest belangrijke punten van het alevitisme ‘islam, God of Ali’ niet terugkomen. De hierboven genoemde kenmerken doen eerder neigen naar een seculiere, humanistische, tolerante levenswijze dan naar een religie.

Korte reflectie

In een wereld waarin de islam bijna elke dag in het journaal wordt gerepresenteerd door terroristen, kan een label als ‘moslim’ worden gezien als iets negatiefs. In een ‘position paper’ geschreven door voorzitter van Hakder Yüksel Çevik staat het volgende: *“Helaas worden Alevieten ook gediscrimineerd vanwege dit gebrek aan kennis over hun achtergrond. Zowel*

*binnen de Turkse gemeenschap als ook door landgenoten die van origine Nederlands zijn.*⁹⁰

Er wordt in deze paper opgeroepen om meer kennis te verspreiden onder zowel autochtone als allochtone Nederlanders, opdat alevieten niet meer zomaar onder het kopje ‘moslims’ worden geschaard. Respondent 3 zegt iets soortgelijks: *“Er moet meer aandacht komen voor de alevieten door de media. Nu worden alevieten door onwetendheid door de Nederlandse bevolking over een kam geschoren [met andere moslims]. Meer erkenning zal voor respect zorgen.”* Respondent 3 zou willen dat er meer kennis komt onder de Nederlandse bevolking over het alevitisme, zodat zij het verschil gaan zien tussen hen en ‘(de andere) moslims’. De respondenten lijken het alevitisme in hun dagelijks leven vooral te ervaren als een bepaalde levenswijze, in plaats van een religieuze of spirituele ervaring. Dit kan sterk samenhangen met het gebrek aan dogma’s en religieuze regels in het alevitisme. Wanneer deze ontbreken zullen alevieten meer neigen naar een meer alledaagse, humanistische alevitisme dan een sterk religieuze, een waar ze niet bekend mee zijn.

2.2.4 Een syncretische filosofie

De hoofdvraag van deze scriptie wijst op verdeeldheid in de opvatting over het ‘wezen’ van het alevitisme. Zoals hiervoor besproken kan het alevitisme worden gezien als puur islamitisch, sjiitisch of als een meer culturele humanistische stroming. Het alevitisme kan ook worden omschreven als een syncretische filosofie/religie. Syncretisme zou in de breedste zin van het woord een versmelting zijn van religieuze, filosofische of andere culturele fenomenen zijn.⁹¹ Door contacten tussen gemeenschappen kunnen na verloop van tijd rituelen en gebruiken over zijn genomen en samengesmolten zijn met reeds bestaande tradities.⁹²

⁹⁰ “Programma en position papers met in Nederland opererende Turkse en of Turks Nederlandse organisaties”, p. 24, 10-10-2016 van:

<https://www.tweedekamer.nl/vergaderingen/commissievergaderingen/details?id=2016A03384>.

⁹¹ Ulrich Berner & Manfred Hutter, et al., “Syncretism”, in: Religion Past and Present, van:

http://referenceworks.brillonline.com/entries/religion-past-and-present/syncretism-COM_025030#d3550635e16.

⁹² Gordon, Richard L. (Ilmmünster) and Gippert, Jost (Frankfurt/Main), “Syncretism”, in: Brill’s New Pauly, Antiquity volumes edited by: Hubert Cancik and , Helmuth Schneider.

De alevitische verenigingen

Akder Utrecht

Deze vereniging is reeds besproken onder het kopje ‘alevitisme als sjjiitische stroming’. Op hun website geven ze een relatief lange uitleg over de geschiedenis van het alevitisme. Volgens hen is het alevitisme beïnvloed door andere religieuze gemeenschappen die in Anatolië leefden, waaronder de joden, christenen, moslims en de zerdusten. Tijdens de 9^e en 10^e eeuw zou er een grote volksverhuizing zijn geweest vanuit Centraal Azië naar Anatolië, waaronder vooral sjamanisten die later in aanraking kwamen met al deze religies en culturen. De Soefi mystici die deze Centraal Aziatische Turken tegen kwamen zouden hen tot de shi’a tak van de islam hebben bekeerd.⁹³

De respondenten

Onder de respondenten was er één die specifiek in ging op de syncretische kant van het alevitisme, in haar antwoord op de vraag: “Hoe islamitisch is volgens jou het alevitisme”. Zij gaf het volgende antwoord:

“Ik ben van mening dat je deze discussie moet benaderen vanuit historisch perspectief. In het vroege Anatolië leefden er voornamelijk drie volkeren: Koerden (zij hingen het Zoroastrisme aan), Grieken en Armenen (welke orthodoxchristelijk waren). Nadat de Turken (die het Sjamanisme met zich mee brachten) in Anatolië kwamen zijn ze in het huidige Iran in aanraking gekomen met het Islam. Het alevitisme is een synthese van al deze oud-Anatolische geloven. Wat inhoudt dat het een mozaïek is van verschillende elementen. Zo zie je dat uit het Zoroastrisme de vier elementen zon, aarde, wind en water nog steeds als belangrijk element zijn. En uit het Sjamanisme de Semah (spirituele dans). Dus samenvattend, het alevitisme is beïnvloed door de jaren heen door de Islam, en wordt door de jaren heen ook steeds meer beïnvloed. Maar het is geen onderdeel van.”

Korte reflectie

Hoewel slechts een van de respondenten inging op de syncretische kant van het alevitisme en een van de verenigingen deze historie besprak, is het wel van belang deze visie te benoemen. Het hele vraagstuk van identiteit en het wel of niet behoren tot de islam komt voort uit de ontstaansgeschiedenis van het alevitisme. Wat we hier zien is dat hoewel de vereniging Akder

⁹³ Van: <http://www.akder-utrecht.nl/alevi/>, geraadpleegd 03-03-2017.

Utrecht erkent dat het alevitisme eigenlijk gewoonweg een samensmelting is van verschillende religies, culturen en praktijken, wat het geloof voor hen niet minder belangrijk maakt. Het besef dat het alevitisme door de tijd heen beïnvloed en veranderd is, doet niet af aan de geloofwaardigheid van het alevitisme. Het ontkennen van deze historie zou ook niet passen in de denkbeelden van de alevieten. Zoals reeds besproken, geven verschillende respondenten aan dat zij willen dat er goed onderzoek gedaan dient te worden naar de geschiedenis van het alevitisme, om hierna een oordeel te kunnen geven over de ‘ware’ identiteit van het alevitisme.

2.3 De organisaties en de gewone alevieten

Om te kunnen analyseren hoe het debat over de religieuze identiteit van het alevitisme verloopt in Nederland is het van belang te kijken naar de relaties tussen de organisaties en de gewone alevieten. Worden de alevieten betrokken bij de organisaties en hoe staat zij tegenover de discussie over de identiteit van het alevitisme die nu gevoerd wordt?

2.3.1 De organisaties

Vrijwel alle geïnterviewde alevieten geven aan dat de meeste organisaties in Nederland algemeen bekend zijn onder de alevitische gemeenschap. De mening over de kwaliteit van de organisaties verschilt echter. Verschillende respondenten nemen duidelijk stelling:

“Deze organisaties hebben een slechte reputatie onder de gemiddelde Nederlandse aleviet. Ze zijn incompetent, de leiders ervan waren of zijn incapabel en dat is de reden dat alevieten afstand houden van deze clubs.” R1

“Er zijn onderling verschillen in opvattingen over Alevitisme en dit zorgt soms voor onduidelijkheid.” R3

“Ik ben er niet tevreden over. Als ik kijk naar onze dernek (vereniging) is er erg veel onenigheid tussen de leden. Er zijn hevige discussies en het bestuur is al een keer compleet uit elkaar gevallen. Het is belangrijk dat we één zijn, in deze tijd is het al moeilijk genoeg als je alevitisch bent.” R8

Als kritiek punten worden vooral het slechte leiderschap en het niet mee gaan met de tijd benadrukt. Dit zou naar voren komen in de slecht onderhouden sociale media, websites en onvermogen tot goed lobbyen.

Respondent 6 gaat in op de generatiekloof tussen het bestuur van verschillende organisaties en de jeugd. Hierdoor zou er niet goed worden gecommuniceerd waardoor het niveau van de bijeenkomsten naar beneden gaat.

“Jammer vind ik dat het alevitisme vaak gekoppeld wordt aan: saz lessen, ontbijtjes en feestjes. Ik denk dat de hele cultuur daardoor een soort van sport wordt om te prediken van ik ben een Aleviet. Ik denk dat er dieper mag gekeken worden naar de kern die samenhangt met het Zoroastrisme. De jeugd weet niet wat het Alevitisme goed inhoudt en mensen weten het niet goed uit te leggen. Dit komt doordat de jeugd en jongvolwassen, vaak de Turkse taal niet goed beheersen en tijdens een “Cem sessie”, er met veel woorden wordt gegooid die zelfs ik niet goed kan begrijpen.” R6

Hoewel Hakder relatief bekend is in Nederland en namens de alevieten van Nederland spreekt, is de organisatie vrij onbereikbaar.⁹⁴ De website was in 2016 maandenlang onbereikbaar en het te contacteren emailadres bleek niet te werken. Ironisch genoeg werkte ook het emailadres van de tweede koepelorganisatie HAF niet. Het wekt een gevoel van ongeorganiseerdheid op, iets dat onderschreven wordt door de volgende respondenten:

“Alevieten waren en zijn nog steeds zeer slecht georganiseerd, waardoor de meeste alevieten geen of beperkte mogelijkheid hebben om elkaar te treffen.” R1

“Ik ben tevreden over mijn eigen vereniging in Nijmegen. Landelijk niet, het is slecht georganiseerd. Er zijn interne conflicten en incapabele bestuurders.” R2

Er zijn ook alevieten die wel tevreden zijn over de organisaties, zij geven enkel kleine verbeterpunten aan zoals het opknappen van het buurthuis. Deze respondenten waren over het

⁹⁴ Zo nu en dan verschijnen er artikelen in Nederlandse kranten waar (voormalig) voorzitters van Hakder hun mening uiten over verschillende zaken: Janny Groen, “Humanist en moslim, en volstrekt genegeerd”, *De Volkskrant*, 19-mei-2010, geraadpleegd op 26-01-2017 van: <http://www.volkskrant.nl/magazine/humanist-en-moslim-en-volstrekt-genegeerd~a1002193/> & Janny Groen, “Diaspora strijdt voor ‘burgeropstand’”, *De Volkskrant*, 10-juni-2013, geraadpleegd op 26-01-2017, van: <http://www.volkskrant.nl/archief/diaspora-strijdt-voor-burgeropstand~a3455673/>.

algemeen zelf lid van een organisatie en/of vervullen een bepaalde functie (voorzitter, secretaris, notaris ed.) binnen de organisatie.

2.3.3 De discussie

Over de sfeer omtrent de discussie zijn de respondenten het niet eens. Respondent 2 zegt er het volgende over: *“Ja, ik vind dat eenieder zelf moet weten hoe hij/zij invulling geeft aan zijn alevitisme. Wat me opvalt is dat mensen die zogenaamd voor tolerantie en verscheidenheid zijn, elkaar niet kunnen luchten. Of elkaar dingen willen opleggen.”*

Dit wekt het gevoel op dat het er een vrij grimmige sfeer heerst tussen de discussiërende partijen. Ook respondent 1 onderstreept dit: *“(…) omdat er nu een schisma is ontstaan, aangewakkerd door Hakder (die de discussie ontketend heeft omtrent het feit dat het alevitisme wel of niet tot de islam behoort), is er veel animositeit ontstaan tussen alevieten. Waaronder bij mij jegens Hakder.”*

Respondent 4 vertelt dat haar is opgevallen dat de discussie vooral in Nederlandse verenigingen speelt en niet zozeer in Duitsland, Engeland of Frankrijk. Ze verwerpt het statement dat Hakder onder valse voorwendselen, namelijk het afstand nemen van de religieuze zijde van het alevitisme, een leerstoel wil opzetten. *“Zelf ben ik nauw betrokken bij de leerstoel. Er is niemand die de invloeden van de islam op het Alevitisme verwerpt. Iedereen die de leerstoel opzet, is net als alle andere instellingen in Europa in een lijn met de Alevitische gedachtengoed. Er zijn natuurlijk wel vraagtekens bij of deze invloeden opgedwongen zijn of dat men vrijwillig invloeden heeft overgenomen. Het Alevitisme heeft inderdaad elementen van het Islam, maar net zo goed als niet meer van het sjamanisme en Zoroastrisme. Daarnaast is een leerstoel ook bedoeld om dit soort vraagstukken te onderzoeken op wetenschappelijk niveau. Alleen met een leerstoel, bestaat er een kans dat we antwoorden krijgen op dit soort vragen.”*

Andere respondenten laten weten wel op de hoogte te zijn van de discussie die speelt tussen Hakder en HAF, maar laten zich hier verder niet over uit.

Korte reflectie

De scherpe kritiek van verschillende respondenten kan enerzijds worden verklaard door onrust in het bestuur van bepaalde alevitische verenigingen. Er wordt gesproken over interne onrust, dat gevoeld wordt door de alevieten. Hoewel de respondenten over het algemeen aangeven dat men voor zichzelf moet weten hoe hij of zij het alevitisme invulling wil geven, lijken respondent 1 en 2 het niet te waarderen dat verenigingen zoals Hakder de indruk wekken te willen kiezen voor een niet-religieus alevitisme. De respondenten geven vrij duidelijk aan dat zij het alevitisme over het algemeen binnen de islam vinden horen en hebben het idee dat Hakder een machtsspel aan het spelen is of in ieder geval slechts om meer pragmatische redenen er voor kiest een culturele alevitisme te propageren.

2.4 Toch eenheid?

Ondanks al de verschillen merk ik ook overeenkomsten in de verhalen van de alevieten. Op de vraag “Hoe heb je het alevitisme mee gekregen in je jeugd?” antwoordde respondent 4 dat ze dit als kind onder andere had mee gekregen door herdenkingen van genocides en verhalen van familieleden over wat ze allemaal mee hebben gemaakt doordat ze alevitisch zijn. De herinneringen aan de gewelddadige geschiedenis van de alevieten spelen tot op de dag van vandaag een belangrijke rol in het leven van alevieten en in het tot stand komen van een alevitische identiteit. Deze overeenkomst zit vooral in het bijna voortdurend vergelijken van de alevitisme met de soennitische islam, welke impliciet als intoleranter en hypocrieter wordt ervaren. Respondent 1 antwoordde op de vraag “Hoe heb je het alevitisme ervaren in je jeugd?”: *“Ik heb het alevitisme op een positieve wijze ervaren. Ik wist dat wij als alevieten ‘anders’ waren dan mijn soennitische vriendjes of kennissen van mijn ouders. Wij waren veel moderner, vrijer, toleranter en vooral minder hypocriet. Dat vond ik als kind al het geval en dat is alleen maar meer bevestigd naarmate ik ouder werd.”*

Op de vraag hoe islamitisch het alevitisme is, antwoorde respondent 5 dat het alevitisme wel onder de islam valt, het een vertakking is binnen de islam maar dat ze hun geloof anders beleven dan “andere islamieten zoals de soennieten”. Niet alleen de respondenten geven meerdere malen een uitleg over het alevitisme waarbij ze het soennisme als tegenhanger gebruiken, ook in de statuten van de Europese Confederatie van Alevitische Gemeenschappen AABK komt dit naar voren. Zowel de Nederlandse koepelorganisaties Hakder als Haf zijn lid van deze Europese confederatie. In een verslag van de AABK geschreven door Ismail Kaplan worden de

geloofsbeginselen van de alevieten omschreven.⁹⁵ Er wordt vrijwel meteen vermeld dat het alevitisme een eigen structuur heeft en hierin verschilt van andere godsdiensten en met name verschilt van de soennitische islam. Als een van de geloofsbeginselen wordt het benadrukken van eenheid genoemd welke als doel heeft een intieme relatie tussen God en de mens te bewerkstelligen. Hier wordt achteraan gezegd dat het soennisme hier de tegenhanger van is. Het soennisme zou juist het verschil tussen God als schepper en de mens als onderdaan benadrukken, waartussen een grote kloof bestaat welke enkel kan worden overbrugd door de vergeving van God. Ook bij het tweede punt lijkt het geloofsbeginsel enkel uitgelegd te kunnen worden als ‘tegengesteld’ aan het soennisme. Alevieten zouden geloven dat de mens als doel heeft om perfectie op aarde te bereiken en voor soennieten zou het leven op aarde enkel dienen om uiteindelijk in het paradijs te kunnen komen. En wederom bij het volgende punt, dat gaat over het zorgen voor elkaar binnen de gemeenschap, wordt verteld dat dit bij het soennisme niet zo zou zijn. Daar zou het gaan om de individuele verplichtingen van eenieder om zo voor zichzelf de toegang tot het paradijs mogelijk te maken.⁹⁶ Wat duidelijk moge zijn is dat het onderscheid tussen het alevitisme en de orthodoxe islam op duidelijke wijze kenbaar gemaakt wordt. Er lijkt een ambivalente houding te zijn tegenover het soennisme. Aan de ene kant wordt benadrukt dat het totaal niks met elkaar te maken heeft maar aan de andere kant lijkt het alevitisme niet uitgelegd te worden zonder het soennisme te noemen. Deze tegenstrijdige houding kan wellicht (deels) worden verklaard door het ontstaan van het alevitisme in het land dat nu Turkije is. De gedeelde herinneringen van alevieten staan bol van verhalen over vervolging en onderdrukking door islamitische overheersers. Door de negatieve blik op islamitische immigranten in het westen en recente terroristische aanslagen lijkt het afstand nemen van de islam bijna vanzelfsprekend.⁹⁷ Respondent 3 geeft aan dat er meer aandacht moet komen voor alevieten, door onder andere de media: *“Nu worden de alevieten door onwetendheid door de Nederlandse bevolking over een kam geschoren. Meer erkenning zal voor respect zorgen.”* Over een kam geschoren worden met de rest van de Turkse

⁹⁵ Het verslag is te vinden op de website van AABF: http://alevi.com/de/wp-content/uploads/2011/10/Glaubensgrunds%C3%A4tze-der-Aleviten_Ismail-Kaplan.pdf, geraadpleegd op: 07/01/2017.

Ismail Kaplan is een belangrijke persoon in de vorming van alevitische organisaties in Duitsland. Hij heeft in verschillende besturen gezeten en was de eerste voorzitter van HAKM (*Hamburg Alevi Kültür Merkezi – Alevi Culture Centre Hamburg*). Hier werd hij echter uit zijn positie ontslagen omdat hij te veel gericht zou zijn op het kenbaar maken van het alevitisme aan het Duitse publiek in plaats van prioriteit stellen aan de religieuze kanten van het alevitisme, zoals het bestuur van HAKM dat wilde. Kaplan is nu voorzitter van onderwijs van de alevitische Europese confederatie. (Sökefeld, 2008, pp. 71-72)

⁹⁶ Van: http://alevi.com/de/wp-content/uploads/2011/10/Glaubensgrunds%C3%A4tze-der-Aleviten_Ismail-Kaplan.pdf, geraadpleegd op: 07/01/2017.

⁹⁷ Martin Sökefeld, *Islam and Muslims in Germany*, Leiden: Brill, 2008, p. 284.

immigrantengroep (voornamelijk soennieten) wordt als negatief ervaren. Volgens deze respondenten moet duidelijk gemaakt worden dat het alevitisme absoluut wat anders is dan de soennitische islam. Eenheid kan dus ontstaan wanneer men een ‘gezamenlijk’ vijand heeft, welke hier het soennisme is.

Hoewel deze scriptie de nadruk heeft gelegd op de verschillende visies van de organisaties en alevieten, moet ook kort de andere kant belicht worden. In een emailwisseling met AABF (Almanya Alevi Birlikleri Federasyonu) de alevitische koepelorganisatie van Duitsland, wees AABF de federatie HAF aan als hun Nederlandse variant. Qua ideeën over het wel of niet islamitische karakter van het alevitisme staan de federaties echter tegenover elkaar. AABF beschouwt het alevitisme als een opzichzelfstaande religie, terwijl HAF de sjiitisch islamitische aspecten ervan benadrukt. AABF gaf aan dat dit verschil voor hen niet uit maakt, zij hebben gezorgd voor alevitisch religieus onderwijs in Duitsland en dat is waar ze voor zullen blijven strijden. Dat er een groep mensen is in Nederland die hier anders over denkt, lijkt geen breekpunt.

Conclusie

In deze scriptie stond de volgende hoofdvraag centraal:

Hoe verloopt in Nederland het interne debat onder alevieten over het al dan niet islamitische (of religieuze) karakter van het alevitisme?

Aan de hand van vier deelvragen heb ik meer inzicht proberen te krijgen in deze kwestie. *Hoe hebben diverse alevitische organisaties zich geuit over het islamitische karakter van het alevitisme?* Aan de hand van de websites en statuten van verschillende alevitische organisaties in Nederland heb ik gekeken naar hun visie op het wezen van het alevitisme. Het Alevitische Cenhuis Zaandam gaf duidelijk aan dat “het Alevitisme niets anders is dan Islam en dat Alevieten alles verwerpen wat in tegenstrijd zou zijn met de religie gepredikt door Profeet Mohammed (vzmh) en de Heilige Koran dat aan hem werd geopenbaard”⁹⁸. Dit is echter de enige organisatie waarvan duidelijk kan worden gezegd dat ze het alevitisme als puur islamitisch en religieus zien. Andere organisaties, waaronder Dabder Den Haag, Akder Utrecht en Hollanda Alevi Federasyonu, geven een minder eenduidige uitleg. De volgende elementen komen in hun uitleg naar voren: het volgen van imam Ali, het zijn van een volwaardige religie en het zijn van een humanistische levensbeschouwing of cultuur. Deze elementen lijken allemaal een gelijke waarde te hebben en worden niet ervaren als tegenstrijdig aan elkaar. Akder Utrecht geeft ook een relatief lange uitleg van de ontstaansgeschiedenis van het alevitisme, volgens hen is het ontstaan in het samensmelten van andere culturen en religies. In hun verhaal nemen ze dus mee dat er verschillende culturele en religieuze aspecten zitten in het alevitisme. De koepelorganisatie Hakder is niet duidelijk in haar uitleg over wat het alevitisme daadwerkelijk is. Enerzijds is door voormalig voorzitter Mahmut Inci aangegeven dat het alevitisme eigenlijk geen geloof is, maar een levensbeschouwing. Anderzijds, heeft Hakder meerdere malen met de overheid gesproken als vertegenwoordiger van een moslimminderheid.

Hoe uiten verschillende alevieten zich over het islamitische en/of religieuze karakter van het alevitisme?

Vrijwel alle respondenten geven aan dat het alevitisme een islamitisch (sjiitische) stroming is of in ieder geval islamitische aspecten heeft. Het wordt de ‘milde versie’ van de islam genoemd, als tegenhanger van het ‘harde’ soennisme. Geen van de respondenten heeft het alevitisme echter als ware islam benoemd of als enkel een religie. Hoewel het alevitisme door vrijwel elke

⁹⁸ Van: <http://www.alevicemevizaandam.nl/alevitisme/>, geraadpleegd 07/01/2017.

respondent in verband is gebracht met de islam en meerder respondenten aangeven in Allah (God) te geloven, wordt het alevitisme nauwelijks als een religie ervaren. Bij de volgende deelvraag: *Wat zijn voor hen de belangrijkste elementen van het alevitisme?* kwam dit naar voren. De respondenten gaven over het algemeen de volgende aspecten aan belangrijk te vinden: Tolerantie, humanisme, gelijkwaardigheid, gelijkheid voor man en vrouw, secularisme. Geen van de respondenten, hoewel sommigen aangaven gelovig te zijn, noemden hier het geloof in of het vereren van Allah.

Welke invloed hebben de diverse opvattingen over het islamitische en/of het religieuze karakter van het alevitisme op de onderlinge relaties binnen de alevitische gemeenschap?

De respondenten geven aan dat men voor zichzelf mag bepalen wat hij of zij gelooft en hoe men invulling wil geven aan het alevitisme. Dit is ook als kernelement genoemd: het tolerant zijn naar elkaar. Richting de organisaties zijn verschillende respondenten kritischer. Enkele respondenten geven aan Hakder niet langer te vertrouwen omdat Hakder afstand zou willen nemen van de islam om enkel pragmatische redenen (waaronder: het stopzetten van subsidiëring door de overheid). Andere respondenten noemen de bestuursleden incapabel. Het bestuur wordt niet modern en slecht georganiseerd genoemd. Er wordt geen duidelijkheid gegeven op wat het alevitisme daadwerkelijk is. Er zijn ook alevieten die wel positief zijn over de organisaties. Deze respondenten waren zelf actief lid en vervullen een rol in het bestuur in een van de verenigingen.

In het onderzoek is duidelijk een ambivalente houding van de respondenten tegenover de islam naar voren gekomen. De alevitische identiteit wordt vooral kenbaar gemaakt door de verschillen met het soennisme aan te wijzen. De respondenten willen vooral niet als soennitische moslims gezien worden en willen ook dat ‘men’ in Nederland weet dat zij niet zomaar tot deze moslimgroep gerekend kunnen worden.

Al met al kan geconcludeerd worden dat de respondenten vinden dat men voor zichzelf moet weten hoe hij of zij het alevitisme invulling geeft. Of een aleviet nu wel in Allah gelooft of niet, wel wekelijks naar de Cem gaat of niet, je blijft een aleviet. De kritiek op de organisaties komt vooral voort uit kritiek op incompetent bestuursleden, welke het niet voor elkaar krijgen om de organisaties in goede banen te leiden. Enkel bij Hakder waren de respondenten kritisch op het feit dat zij om enkel pragmatische redenen afstand wilden nemen van de islam. De eerder geconstateerde controversen in de alevitische kring, lijken hiermee afgezwakt. Dit roept bij mij verschillende vragen op: Waarom lijkt de controversen binnen de alevitische groep zo heftig te

spelen? Bestaat er dan toch iets van een groepsidentiteit ondanks de verschillen en zo ja, waarop is die gebaseerd? Heeft dit te maken met de gedeelde afkomst of met sterke familiebanden? Of komt het vooral door een gedeelde afkeer van (extreem) soennisme? Dit zijn vragen die bij verder onderzoek een rol kunnen spelen.

Het sterke aanpassingsvermogen van alevieten, te zien aan de zeer geslaagde integratie in Nederland, kan ook een valkuil hebben. Deze gemeenschap kent geen religieuze dogma's, iets dat een geloofsgemeenschap sterk bij elkaar kan houden. Kan de alevitische gemeenschap zich handhaven wanneer er geen gezamenlijk geloof is in dezelfde God, er geen vertrouwen is in lokale of landelijke besturen en er geen sterk gevoel is van een gedeelde identiteit?

Literatuurlijst

- Armstrong, W. (2015, 28 november). Markus Dressler on the formation of modern Turkish Alevism. *Hurriyet Dailynews*. <http://www.hurriyetdailynews.com/interview-markus-dressler-on-the-formation-of-modern-turkishalevism.aspx?pageID=238&nID=91790&NewsCatID=386>.
- Hüyesin Atasever, Hüyesin. (2016, 27 februari). Alevieten verdeeld over leerstoel Alevitisme. *Zaman Vandaag*. https://blendle.com/i/zaman-vandaag/alevieten-verdeeld-over-leerstoel-alevitisme/bnl-zamanvandaag-20160227-138395_alevieten_verdeeld_over_leerstoel_alevitisme
- Bruinessen, Martin van. 2004. Turks, Kurds and Alevi Revival. *Middle East Reports*. 200, pp. 2-12.
- Çaha, Ömer. 2004. The role of the media in the revival of Alevi identity in Turkey. *Social Identities*, 10(3): 325-338.
- Cleveland, William L. & Bunton Martin. 2012. *A history of the Modern Middle East*. S.L.: The Perseus Books Group.
- Crowfoot, John Winter. 1900. Survivals Among the Kappadokian Kizilbash (Bekdash). *The Journal of the Anthropological Institute of Great Britain and Ireland*, 30(3): 305-320.
- Dressler, Marcus. 2008. Religio-secular metamorphoses: The re-making of Turkish Alevism. *Journal of the American Academy of Religion*. 76(2): 280-311.
- Dressler, Marcus. 2013. *Writing Religion: The Making of Turkish Alevi Islam*. Oxford: Oxford University Press.
- Furat, Kenan. (2007). *De Alevitische Identiteit in de Twintigste Eeuw*. Universiteit Utrecht: Doctoraalscriptie.
- Issa, Tözün (ed.) 2016. *Alevis in Europe: Voices of migration, culture and identity*. New York: Routledge.
- Kaya, Hüseyin. 2006. Door diversiteit in geloofsovertuigingen van bevolkingsgroepen: Verschillen in integratie van Turken in Nederland. *Demos*, 22(5): 45-48.
- Kinross, Patrick. 1977. *The Ottoman Centuries: The Rise and Fall of the Turkish Empire*. London: Perennial.
- Koçan, Gürcan. 2004. Citizen Alevi in Turkey: Beyond confirmation and denial. *Journal of Historical Sociology*, 17(4): 464-489.
- Massicard, Elise. 2010. Alevi communities in Western Europe: Identity and Religious Strategies. *Yearbook of Muslims in Europe*. (2): 561-592.

- Massicard, Elise. 2013. *The Alevi in Turkey and Europe: Identity and managing territorial diversity*. London: Routledge.
- Olsson, Tord & Ozdalga, Elisabeth & Raudvere, Catharina (eds.). 1998. *Alevi Identity: Cultural, Religious and Social Perspective*. Istanbul: Swedish Research Institute.
- Pietersen, Rob. (2010, 11 mei). Alevieten zijn reclame voor multiculti-samenleving. *Trouw*. <http://www.trouw.nl/tr/nl/4324/Nieuws/article/detail/1107340/2010/05/11/Alevieten-zijn-reclame-voor-multiculti-samenleving.dhtml>.
- Schippers, Hans. 2007, Islam, politiek en gevaar van een staatsgreep in Turkije. *Internationale Spectator*, 61(4): 205-208.
- Sökefeld, Martin. 2008. *Struggling for recognition: The Alevi Movement in Germany and in transnational space*. New York: Berghahn Books.
- Sökefeld, Martin. 2008. *Islam and Muslims in Germany*. Leiden: Brill.
- Stump, Ayfer Karakaya. 2008. *Subjects of the Sultan, disciples of the Shah: Formation and transformation of the Kizilbash /Alevi communities in Ottoman Anatolia*. Harvard University.
- Sunar, Mehmet Mert. (2006), *Cauldron of dissent: A study of the Janissary Corps, 1807-1826*. State University of New York: dissertation.
- Tritton, Arthur Stanley. 1951. *Islam: belief and practices*. London: Routledge.
- UvA Persvoorlichting, (2016, 12 februari). Nieuwe bijzondere leerstoel aan de UvA: Alevitisme in Europa. <http://www.uva.nl/nieuwsagenda/nieuws/uvanieuws/content/nieuwsberichten/2016/02/nieuwe-bijzondere-leerstoel-aan-de-uva-alevitisme-in-europa.html>.
- White, Paul J. & Jongeren, Joost, (Eds.). *Turkey's Alevi Enigma: A Comprehensive Overview*. London, Leiden: Brill, 2003.
- Yıldırım, Rıza. 2008. Turkomans between two empires: the origins of the Qizilbāsh identity in Anatolia (1447–1514). Bilkent University.
- ZDF. Weltweit erster alevitischer Lehrstuhl. (2015, 6 februari). <https://www.zdf.de/kultur/forum-am-freitag/weltweit-erster-alevitischer-lehrstuhl-fuer-handan-aksuenger-100.html>.

Bijlage 1

De volgende vooraf opgestelde vragen zijn voorgelegd aan de verschillende respondenten:

1. Over het alevitisme in de je eigen leven

- Hoe heb je het alevitisme mee gekregen in je jeugd?
- Als je naar alevitische bijeenkomsten ging: hoe heb je die ervaren?
- Ga je nog steeds naar alevitische bijeenkomsten?
- Welke rol speelt het alevitisme voor jou in je leven?
- Beschouw je jezelf als een gelovig persoon? Geloof je in God (Allah)?
- Zou je kunnen vertellen wat voor jou de belangrijkste elementen van het alevitisme zijn?

Ik acht het belangrijk om inzicht te krijgen in hoe de geïnterviewden het alevitisme persoonlijk ervaren omdat dit ons iets vertelt over het alevitisme in Nederland. Speelt het alevitisme een sterke rol in het dagelijks leven of is het meer een bijzaak?

2. Alevitische organisaties in Nederland

- Ben je bekend met de verschillende alevitische organisaties die er zijn in Nederland?
- Zo ja: ben je hier actief zelf naar opzoek gegaan of is dit algemeen bekend onder alevieten?
- Ben je zelf (actief) lid bij een van deze organisaties? Bij welke? En wat doe je hier?
- Ben je tevreden over de organisaties en/of bijeenkomsten die worden gehouden of zijn er kritiek punten te noemen?

4. Onenigheid onder alevieten?

- Ben je bekend met de discussie die speelt tussen (onder andere) Hakder en HAF over het wel of niet islamitische karakter van het alevitisme?
- Wat is jouw visie: hoe islamitisch is volgens jou het alevitisme?
- Critici menen dat men een alevitische leerstoel wil instellen aan de UVA, waar men het alevitisme 'zonder islam' wil gaan doceren, hoe denk je hierover?
- Wat is jouw toekomstbeeld van het alevitisme in Nederland?
- Heb je nog punten die je graag kwijt zou willen over het alevitisme in Nederland?